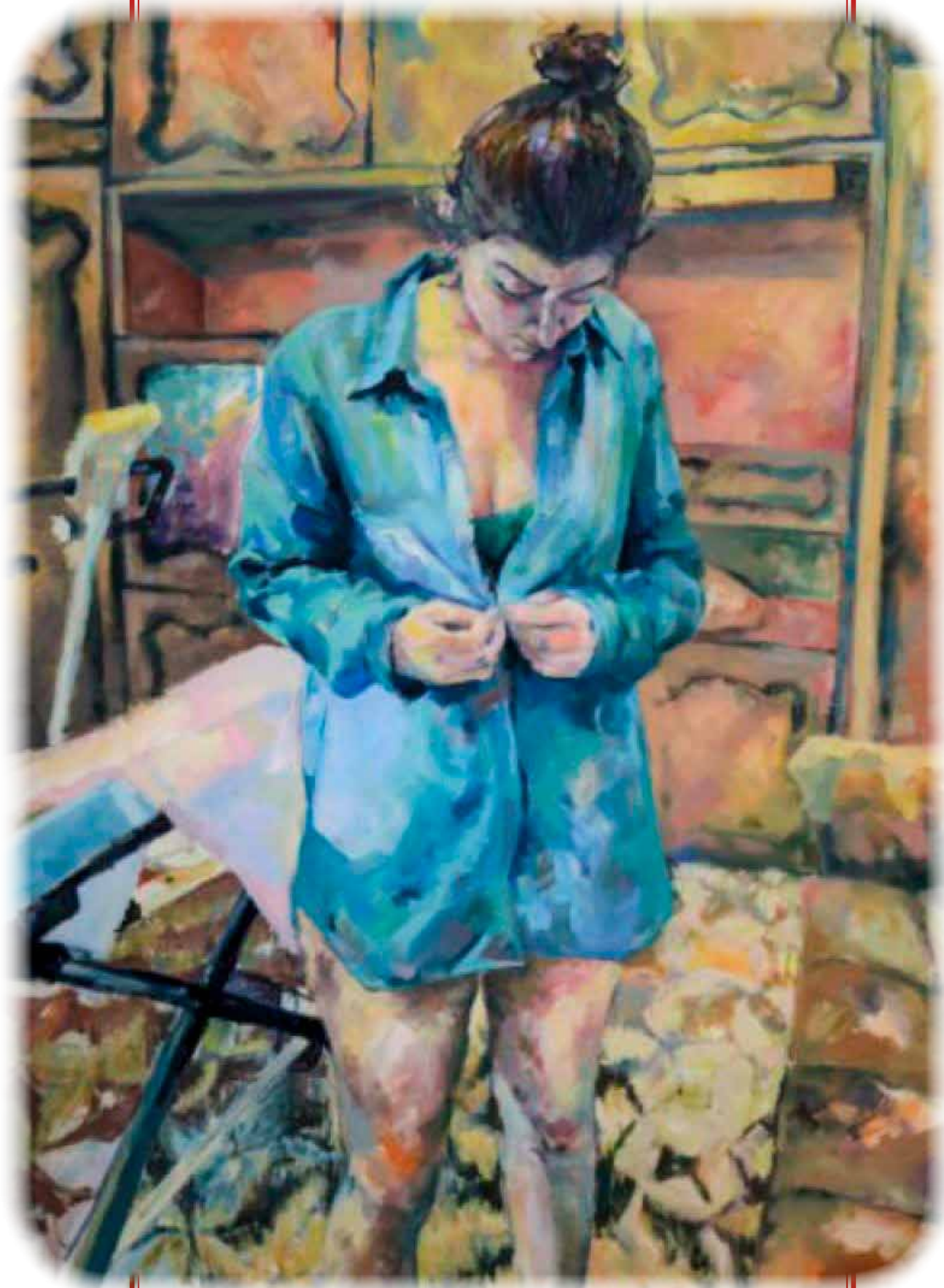

КУЛТУРА • УМЈЕТНОСТ • ДРУШТВО

Сушра

УМЈЕБНА ЗАЈЕДНИЦА
ВИСОКЕ ПЕДАГОГСКЕ ШКОЛЕ
УМЈЕБНА ЗАЈЕДНИЦА
ВИСОКЕ ПЕДАГОГСКЕ ШКОЛЕ

Година 10 • Број 38 2. август 2025.

КУЛТУРА • УМЈЕТНОСТ • ДРУШТВО

Суџра

Година 10 • Број 38 • 2. авиуст 2025.

Директор:
Миладин БЕРИЋ

Главни и одговорни уредник:
Ранко ПРЕРАДОВИЋ

Редакција:
Душко М. ПЕТРОВИЋ,
Др Ненад НОВАКОВИЋ,
Милан РАКУЉ,
Видосав Вицо ЂУРЂЕВИЋ
Војин ТРИВУНОВИЋ,
Др Душко Ж. ПОПОВИЋ,
Вито БОЈКОВАЦ,
Зоран М. КОС,
Момчило ГОЛИЈАНИН и
Давид КЕЦМАН ДАКО

Издавач:
Књижевна заједница
„Васо Пелагић“ Бања Лука
(„Крајишке новине“),
78000 Бања Лука,
Ж. Мишића 19/4.

Телефон: 065/663-159
Е-пошта:
gpr.deda@hotmail.com
Жиро-рачун:
562-099-00000-457-93

Штампа:
ГРАФИД д.о.о.
Бања Лука

За штампарiju:
Бранислав ИВАНКОВИЋ

Насловна страна:
Драгана ГРАШАР
Овај број финансијски подржао
Ненад ЈАЊЕТОВИЋ ЈАЊЕ

**Крајишке
нобине**

РЕЧИ ЗА ХРАМ

Храм нису само речи, него и ми што као ветар
високо над земљом миришемо
на летос расцветану липу и тек покошене страсти.
Па се онда мирно под земљу спустимо
и тамо дишемо;
гладни себе, свог погледа и искупљења,
гладни да преустимо, ипак зов о својој телесности
у којој се слуги талас дрхтаја и подозрења.

Свог сам се даха надисао
и даха других
у ком је мој смисао.

Над таквима нама у процепу, између два зуба једне речи,
са бојом смешаних сенки неба и сенки стења,
расте нам дух слаб из чије кости ће да промлечи
слово ко око приче и око осмишљења.

Над таквима нама, у свету буна и комешања,
свету недоличном и сна и јаве,
у страху као у сопственом језику
под којим се у себи плаве
сва наша убеђења, недоумице и горопади,
расте нам дух страсти од чијег се вретена
љушти временска пређа,
ко опричаност и нит вечите глади,
ко свака наша унутрашња међа.

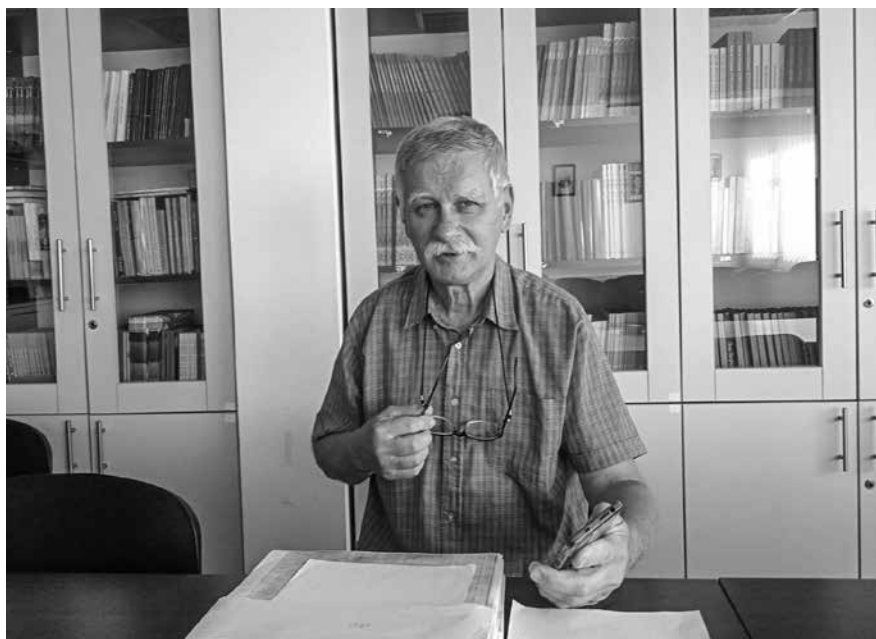
Ђорђе БРУЈИЋ

ПЈЕСНИК НА ДНЕВНОМ РЕДУ

Не бих желио да се ова
појединачност
претвори у случајност и грешку;
да се различит приступ јавном
казивању стваралачког
прочита као бијег од нормалног;
да се овај уздржани смијех поезије,
али тријумфални смијех,
не прочита као подсмијех само теби
јер и у теби се видим сам...
Желим, као што су и раније
пјесници жељели
пронаћи начин како у дебело ухо
пресадити њежну ријеч.
Желим да на стваралачки начин
који ми Господ подари,
избјећи улогу објекта
над којим се врше опити.
Не могу да се усагласим,
не могу да пристанем,
не могу да се сложим.
Обожен, ако не могу да се
искључим
изван тог духа чаршије,
могу бар пјесмом да се отмам
од празног дневног реда,
од приземности људске,
баналности и некреативности
У свакодневной еглени.

ТО ПОСЛИЈЕ!

Прије и послјије зла је добро.
Прије и послјије пјесме је поезија.
Прије и послјије гријеха је
прочишћење.
Послјије кише
Послјије ноћи
Послјије несанице
Иза мржње и увреда
Иза свађе и прекида
Иза падова
Иза бола
Иза свијести
Иза несвијести
Након попршита
И након рата
Након ништа
Након стида
Након глади
Након рида...
Послјије заноса и пркоса
Након наивности и површности
Иза зависти, похлепе, свеједноће
Иза великог праска и самоће
Послјије крви и првог вриска
Након незнања и црвеног стиска
Послјије Дарвина и свих доказа
Након суше и пустиње - оаза
Послјије вина и њених кољена
Послјије: „Вољена!“
Послјије буре
Послјије трагања
Послјије лутања
Послјије ране
Послјије слутње

Послјије шутње...

Прије и послјије пучине - острво.
Прије и послјије града - село.
Прије и послјије лажи - истина.
Прије и послјије човјека је
Богочовјек.

Прије и послјије смрти
Васкрсење.

ИСКРЕНА ПЈЕСМА

„Прилог за освјетљење теорије о
тачности песме“
Немој да тумачиш моју пјесму
И да тај жуљ ствараш
на мишићу крај чела.
Немој, ако те пјесма није занијела!
За поезију постоји школа цијела:
И часови српског језика,
И професорице Вуковог акцента...

Ти само читај
И прати хоће ли суза твоја пасти,
Хоће ли коса нагло порастаи,
Да ли ће ишта у твојој мијени
Да се покрене или промијени?
Ако се ништа не догоди
Први пут кад читаш, ти читај поново.

Можда наслутиш неки звук,
Мелодију заборављену од свију?
Можда те метафоре загрију?
Или те мирис из усамљене риме
дотакне у носнице?
Можда те нека слика баци
У дјетињство, у младост, у радоснице?

А кад се тачност пјесме не догоди,
Послушај ово: ти читај поново.
Једном ћу да ти се десим,
Одредићеш ми коту:
Препознаћеш ме у стиху
Кад ти нечитање не даде
Да ме препознаш у животу.

Жбљоха, 18.03.2021.

ЉУБНИЧА

Немој рећи виноловко да те нисам волио
Мада ће трезвењаци тврдити да је био сан:
Ти си гацала по гроздовима
И све је прскало наоколо од румене шире.
Сва Љубничка је мирисала на грозђе
На будуће вино, на тебе.

Боже, како сам био виносплетан:
Гацају цуре у кацама
Држећи овлаш крајеве сукања
А шира пјени и обећава бременита прољећа

Твоја хаља везена
Српском иконицом и ситним везом
Сва већ мокра и румена
На тренутке открива кољено
Под чијом чаролијом излази овај виноплет.

Нисам ти никад рекао: изађи из тог филма!
Други су пјевали:
„да буде вина и ракије,
да не поплави Сава“.
А ја винарио: остани, нека те Љубничка љуби.
Ти, као дјевојчица, пребројавала букве
И црвене машинице
Нигдје букве од Буковца до Буквика?

Љубни поново. Љубни све чешће.
Уз имендан, о Трифундан, сваки дан...
Прво чашу првенца, онда вранца
Па ћемо заједно пјенушаво, виноспретно.
Све док не буде пјевушаво?

Хеј! Љубни ЧА, љубни ЧАРОБНО.
Винолет. Виноплет. Виносплет.
Иза усне на непцу дио сунца ухваћен у грозду.
На непцу почиње велико небо
А тамо је мој народ.

Саво Д.ТЕОДОРОВИЋ

Змијањски разговорник: Видосав Вице Ђурђевић, књижевник

Књига као завјештењски СПОМЕНИК

Од занимљиве идеје до другог издања књиге
„Змијањски писци – Кочићеви сљедбеници“

Иако је годинама већ, још из дјетињства и младости, дружбеник са пером и бјелином хартије, публициста и писац Видосав Вице Ђурђевић се тек недавно, у поодмаклим годинама животне доби, озваничио као књижевник, поставши чланом Удружења књижевника Републике Српске. Ово је та формалност која, једноставно, потврђује људску посвећеност том „проклетом послу списатељском“ какао је бављење писањем поимао велики Киш, заљубљеник Кочића и Змијања, а у вријеме када је то требало, бранио је Ђуру Дамјановића у афери око „Голимјеста“. Послије десетине објављених сопствених публицистичких и књижевних књига, себи за живота подигао је завјештењски споменик књигом „Змијањски писци – Кочићеви сљедбеници“ чије се друго, допуњено издање управо очекује да изађе из штампе, а што је и повод за овај сусрет и разговор.

-Наречену књигу сам сачинио са сјајним ствараоцем, књижевником, педагогом и друштвено-политичким радником, Гроздом Регодић, која је нешто сктајнута из свих тих токова. То прво издање ове књиге са стотињак засупљених аутора и у солидном тиражу, дочекано је са одобравањем и значајним прихватањем и то не

само на овим нашим просторима, па ће дио другог издања, које ускоро очекујемо, бити објављено у Новом Саду, паралелно са његовом појавом овдје, у издању Књижевне заједнице „Васо Пелагић“ Бања Лука – вели Вице Ђурђевић.

Откуд идеја за овако нешто и чиме је све допуњено друго издање књиге „Змијањски писци – Кочићеви сљесбеници“?

-Како смо навели и у предговору, идеја је потекла из једног кафанског еглена Ђуре Дамјановића и мене: сугеру сао ми је да на једно мјесто окупим све те умове и издаш-

на змијањска пера и ја сам се завјештао у том смислу, обећавајући му да ћу, управо, тако нешто начинити, ако моћем. И, ето, тако је разрађена и годинама трајала идеја око настанка књиге „Змијањски писци Кочићеви сљедбеници“ која је постала за мог живота споменик мога завјештења Ђуки. Најприје смо били склонни начинити само и искључиво књижевну змијањску панораму, а онда смо, радећи на томе, схватили да ту треба уобзирити монографије, научно-истраживачке и друге књиге, што је условило са, ево, до сада изнађених 128 аутора, колико их је у овом, другом, допуњеном издању. Топлики број аутора, људи од пера и ума, мало ћете гдје срести у панорамама стваралаца и далеко већих подручја од нашег Змијања, коме је ова књига, заправо, својеврсни атлас ума и разума.

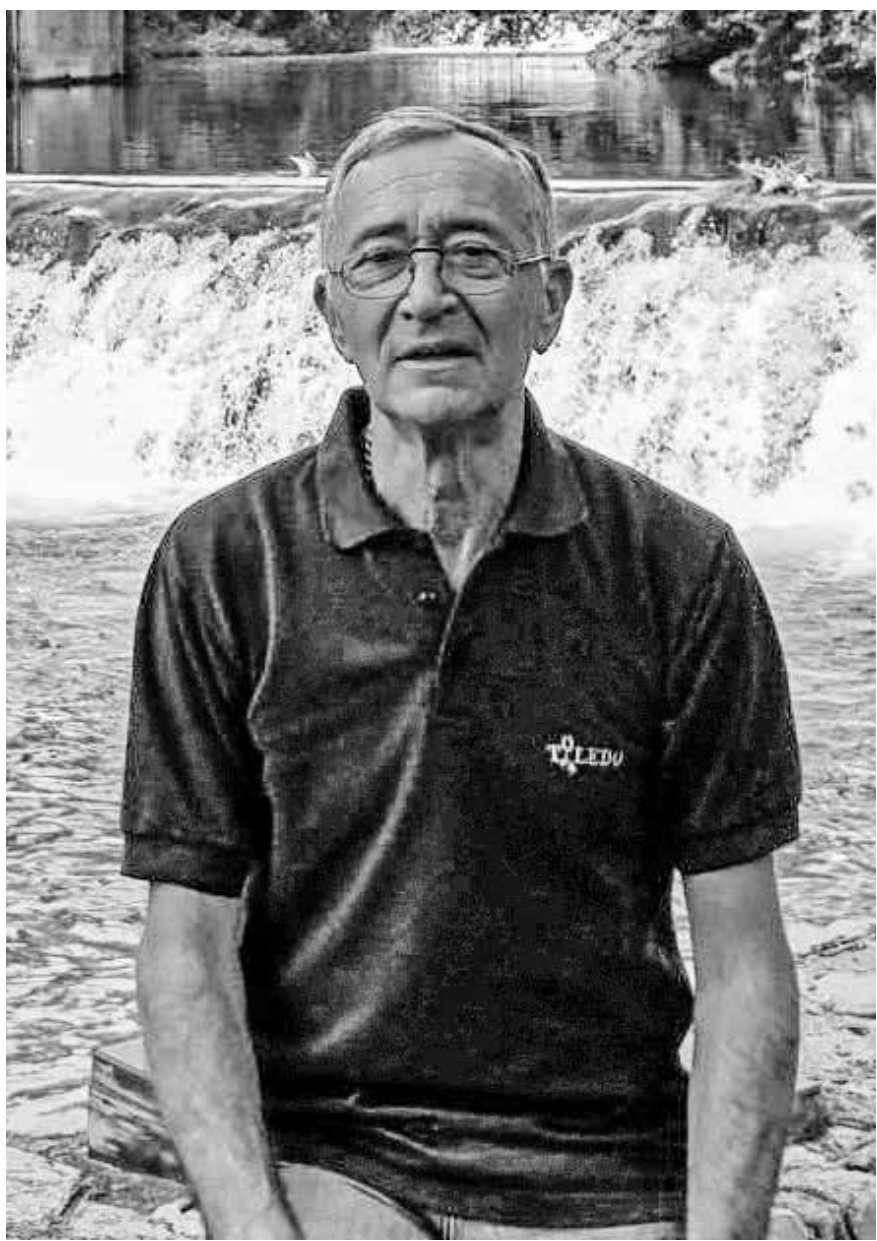
Каква је, да упростимо ствар, структура заступљених аутора и од када, по годинама рођења аутора, се „покрива“ временски период?

-Нашу смо панораму, што суштински јесте књига „Змијањски писци - Кочићеви сљедбеници“ започели дјелом и ликом великана Петра Кочића, који на овим нашим просторима није квалитетом и стваралачким учинком није надмашен, а како се зна – он

је рођен 1876. или 77. Године, завршавамо је младим и већ адирмисаним пјесницима Александром Јанковићем, Радомиром Вулином и Александром Удовчићем, који су тек објавили своје прве књиге. Дужи је то период од вијека и по, шти је разумно вријеме. Књига је пуна необичности и изненађења за све који имало шта знају из ове змијањске области: у панорами је Кочићево дјело на првом мјесу, а ту је и одломак најбољег есеја о том дјелу написаног до сада о академику Милана Будимира, слијепог човјека, великог ствараоца-Змијањца, којем се нисмо одужили до сада. Мноштво је ту свјетски знаних научника, академика, књижевника, врсних публициста и дивних змијањских културних посленика и стваралаца.

Ви сте и у свом стваралаштву дубоко укоријењен у Змијању и дјетињству, зар не?

-Све је то некако спонтано, то корјеновање, та везаност за завичај, а напосе та запамћења из дјетињства, сва везана за Мањачу и Змијање. Како је онда могуће ишта писати, а не користити то богатство које човјек посједује, наслијеђено рођењем у једној таквој благодети? А још за узор имати писце какви су Змијањци Петар Кочић, све до Ђуре Дамјановића? А моје је опредјељење управо проза и ја не кријем да сам од двојице претходника, великана, наслиједио ту црту његовања писања о човјеку, о људима, мојим Змијањцима. Моје су приче као нека врста документарности – пишући што сам спознао, осјетио, доживио и видио. Ништа изван тога и ништа подаље од Мањаче

и Змијања. Истина је, новинарство је понешто уз мене, па је и та новинарска документарност у основи моје прозне писаније.

Рекосте да је књига-споменик доживјела лијеп пријем; гдје сте то све преиспитали?

-Та књига, тај споменик за живота, како многи означише обимну књигу „Змијањски писци – Кочићеви сљедбеници“, коју сочинисмо Грозда Регодић и моја маленкост, имала је више промоција у земљи и иностранству него неке друге, сличне хрестоматије и тако смо ми преиспитали ту ваљаност нашег заиста замашног посла. Изречене ријечи хвале, уз

разумљиве примједбе и даље упуте, што смо користили за рад на другом издању као стицано искуство, велике су ствари не само за комплетирање издања, него и за поглед на змијањску књижевну стварност. А она је, уочило се то током свих ових разговора и спознаја, по први пут овдје и овако презентована. И то је квалитет више који се не може порећи. Отуд оправданост твдње да је ројеч о књижи-споменику. На то не само ми, приређивачи, и толики други који су нас поджавали, него и већина аутора можемо бити само поносни.

Сл.С.

Проза

КИША

Температура се није драстично спуштала, али је киша неумитно падала читава три дана, без престанка. Некада је тихо сипила, затим би лила равномјерним интезитетом, у интервалима је било и снажних пљускова. Улице је учинила сабласно пустим. Сумрак је био већ близу. Свјетлост са уличних лампи у блиједом одсјају одбијала се од коловоза, губећи борбу са јесењом маглом и мраком који је све јаче обузимао. Мокро, још увијек неувело лишће, вијало се око дрвореда и у опроштајном плесу падало лијепећи се по плочнику.

Јефтин кишобран кинеске производње није много заштитио Ацу док се крупним и ужурбанним корацима приближавао улазу локалног кафића. Више је напора требало да се сам кишобран сачува од олујних удара који су се окомили на његове крхке жице и танко платно. Његова висока силуета једина се кретала пустим тротоаром обавијеним ранојесењом измаглицом и сумраком. Одјећу и обућу је волио, имао је стила, али је зато кишобране сматрао нечим што оптерећује, што треба избегавати и по цијену да се по нека кап на коси осуши. Ево, ни данас му није био од претјеране користи. Некако је доспио до кафане суве главе, али су му панталоне и пилотска маслинаста јакна изгледале као да га је управо залио аутобус. Прешао је преко клизавог патоса, до чивилука на којем су на некаквој неправилној гомили биле окачене, више набацане, влажне вјетровке и капути.

Пронашао је слободну закачку и прописно окачио своју јакну. Није волио хаос, прљавштину и неред. За њега је сасвим природно било да прије сједања уђе у тоалет и са пар убруса ципелама поврати изгубљени сјај. Док је размијенио уобичајене поздраве са, углавном познатим, гостима локалцима, келнер Ницо већ се усправио поред стола, спреман да прими наруџбу. Ненаметилв и пријатан, смирен и увијек доброг расположења, Ницо није био само конобар за госте. Многима је и друг и саговорник, ту и тамо и дружбеник у пијанству.

-Кратки еспресо, до пола шоље!

Додај, молим те, мало топлог млијека и један шећер! -

Тако је наручивао кафу - као да наручује неко егзотично јело припремљено од морских плодова из реона Великих Антила, све у соку од папаје дозреле на тропском сунцу. А, ради се тек о обичној шољи кафе. Али, то је Ацо! Давајући вриједност малим стварима као да је увећавао вриједност свега око себе, па и самог живота.

Вјероватно је мали број људи на свијету којима киша не дира у емоције. Било да их узбурка, или да их умири. Ралета је подсјетила на младост проведenu у родном селу, па некако док спира кровове и залијева прозоре, као да запљускује и душу, скидајући макар дио гарежи и пепела које су године наталожиле.

-Е, милине, у оно вријеме... Пада исто к'o и данас, па добује

од шиндру! А ја спавам. Ма, и не спавам, више будан сањам. И слушам. Слушам! - обраћао се Рале присутнима у кафани, углавном лицима која познаје већ годинама.

Ацо га упрати како се, док ово изговара, заваљује у столицу, а рукама направи лук изнад главе преплићући прсте. Као да се у том тренутку опружио на отоману своје младости, гледајући у строп родне куће, онако како је то радио, за вријеме октобарских киша, прије четрдесет и више година. Очи му емитују неку трепераву свјетлост, мало и од ракије коју од подне пије, а добрим дијелом и од ове евоциране успомене, готово живе и сасвим реалне слике из давних епизода живота. Аци је изгледало као да жели да задржи нешто што му измиче из руку. Или, као да нешто иште...

Дуж читавог једног зида у кафани, постављено је неколико високих огледала без оквира чинећи један јединствен панел у којем се оцртавао одраз читавог ентеријера. А он није претјерано богат; тапете угаситих боја и ненападних дезена, столови и столице просте израде и један сасвим једноставан шанк. Таму и учмалост разбијала је интензивна свјетлост коју су исијавали екрани аутомата за игре на срећу. Окренувши се према огледалима, Рале ухвати властити поглед, те махинално поправи држање, усправивши леђа и брзим потезима затежући крагну, прво једну, па другу страну.

-Не зна ова данашња омладина какав је то осјећај! – наставио је, опет говорећи онако неодређено... свима по мало.

Ацо је имао корисну навик да обраћа пажњу и на невербалну комуникацију, микро изразе лица и покрете тијела, те је због тога успијевао да боље чита саговорника од обичног посматрача или слушаоца. Ово је радио и из чистог хобија, посматрајући случајне пролазнике, покушавајући да одгонетне са каквим се мислима боре, какве су нарави, колико су самопоуздани. Посматрајући Ралетово лице, није било пуно дилеме; са тим сјајем у очима и шврачјим ножицама уцртаним у мишиће око очију јасно је – ово је искрени осмијех носталгије и чежње за нечим што је драго и минуло.

Рале је данас власник пословно-стамбеног објекта у више него атрактивном дијелу града, практично у његовом

ширем центру. Под сводомима овог здања налази се и овај кафић, али и његов ововременски дом, па за вријеме кишних дана тек неколико степеника, таман онолико колико их је од првог спрата до приземља, дијеле га од кафане. Ово је права благодет, имајући у виду да кишно вријеме у граду доноси и колапс у саобраћају, а привилегију да се и у кућним папучама спусти до шанка, нема баш сваки љубитељ кафане. Поред простора у којем је кафић, власник је још неколицине пословних простора које издаје предузећима из различитих тржишних бранши.

-Е, мој земљаче! Погледај, шта данас имам – ширећи руке и благо забацујући главу настави Рале, обраћајући се сада директно Аци – у многе собе нисам ушао мјесецима, у неким другим просторијама одомаћили су се људи које једва познајем. Добри су ми док ре-

давно плаћају кирију! Ама, вјеруј ми, за све ове године, откад сам подигао ове дворе, нисам се тако одморио, ни тако слатко и спокојно заспао као некад у тој старој кући у селу...

Опет је споменуо добовање од шиндру, тај примитивни материјал којим су покриване старинске куће у његовом ширем завичају, а који ето, капима кише даје неки чаробан, умиријући, готово мелодичан звук, док се о њега разбијају. Изнова и изнова, деценијама послије, кишни дани му врате једнако живо сјећање на ту слатку успомену дјетињства.

Прозорска окна су била толико замагљена да нико није ни примијетио да се три погрбљене прилике, журећи приближавају вратима кафића, све док на њих не бануше задихани. У томе часу, сину и Аци шта оно Рале иште. Склониште Рале иште.

Радомир ВУЛИН

Поетикон

КОЛИЈЕВКА ОКА

Суза у колијевци ока
Дан се буди са новом зором
кућа под бријегом усамљена сеоска
окружена зановети и ђетелином.

Живот се полако брише
Корак по корак до сумрака
Преко поља и шумарка, на више
Вјетар носи пјесму растанка.

Преко друге стране уз свјетло
свијеће
Прате га молитве уз тихи уздах
Мирише пољско цвијеће
Суза у колијевци ока, још тиши
удах.

Кроз вријеме истичу последње ми-
нуте
Ноћ носи прах једног човјека
Ријечи из књиге живота сада ћуте
На другој страни пољане, неко га
сада чека.

ГОЛУБИЦА

Гледај ме сада, на ивици док стојим
Вјетрови шибају кидајући ми ођећу
Лелујајући, покушавам да се од-
ржим
Прстима модрим од зиме
Наду да дохватим.
Гледај ме сада,
док треперим као голубица,
спремна да полетим
Доброту и њежност на крилима до-
носим
А у њедрима мирисну ружицу но-
сим.
Гледај ме сада, док чврсто стојим
А под ногама трње газим
Ни ивица понора, ни вјетар
Не може да ме помјери.
Моја снага је у
Њежности и мудрости голубице
Која збори
Никада немој одустати.

ХОДОЧАШЋЕ

Има свој пут, своју снагу
Унутар себе ка средишту срца
Кад све се распада
У мраку руши високе храмове
Помаже да прави пут одаберем
Води ме на страшне мегдане
Против таме и осаме
Борбе најтеже
На ходочашће унутар себе саме
Очајна и уморна
Од праисконског гријеха
Идем тамо гђе ћу бити утјешена
Гђе је топло
Као у мајчином крилу

тамо сам умивена и бјеља од бехара
исцрпно ал плодно
Ходочашће унутар себе саме

ХАРМОНИЈА

Постоји ...
Ту је...
Међу нама...хармонија златна
У бојама
Скривена у нотама
Ушукана зими у топлим
цемперима
Обасјана сунчевим зракама
У прошлости и садашњости
У набораном лицу старице
У брзини ријеке и дубини мора
Између жене и човјека
У крошњама стољетним наслоњена
Хармонија
У раширеним крилима орла
Увјек и вјечито...
У прстима пијанисте на диркама
клавира
У погледу љубавника
У ријечи волим те
У капљици кише, у бојама дуге
Вјечно опјеваној љепоти жене
Постоји , ту је, међу нама
Хармонија златна

СРЕБРЕНА РИЈЕКА

На сребреној ријечи гњурац
Лист са њим плеше
Намрешкана површина воде
Ствара хармоничне ођеке.
Док свира вјетар на валовима
Грле се са одсјајем сунца
путују бистром водом што свјетлуца
у нова јутарња сванућа.
Не зна лист да је вријеме
Не зна гњурац да је тема пјесме
Не зна ријека да је сребром посута
И траје...кроз даљине лута
Плес златног листа

Игра веселог гњураца
Пјесма сребрене ријеке
На музици вјетра и нотама сунца
чаролија плеса
под руменим небом ствара
мелодију чуда.

ЕЛЕНА

Моје име је Елена
Не постојим
Можда се и поново родим
Сада
У пјесми овој
Са ногама босим
Налазим се између свјетова
На мени хаљина
Од свјетлости, треперава
Тамо сам...
Гђе само стих поете досеже
И у сновима твојим
Тамо сам...
Гђе не знаш дал постојим
Кроз усне твоје кад име потече
Елена, Елена
Ођекује између времена
Тад ћу на папир бијели да се насло-
ним
Лијепо да се смјестим
У стихове да уселим
Бит ћу твоја муза
Родит ћу се у пјесми овој
У љубави твојој
Између два кратка трена
Између времена
Моје име је Елена.

ПЛАНИНСКЕ ВИСИНЕ

Пењући се на планинске висове
На врху чујем твој шапат
Тамо је граница
Између неба и земље
Тамо спознајемо спону
Што љубав веже
На врху планине
У миру тишине
Чујем шапат срца твог
Далеко постаје близу
Кад дођем на планинске висове
Ти и ја постаје смисао
Нестају жеље
Наша срца тад су златна крила
Што нас носе изнад планинских ви-
сина
На крилима полен прољетног
цвијета
Слатко и лако је летјети
Кад то је једини пут
Одавно сањам тај лет
Невин, недирнут, сновима посут

Сузана ЉЕПАВА

Из кофера сјећања

На путу расуте успомене

Одрастао је у патријархалној породици, у којој се увијек знао ред и поредак... Детаље из свог дјетињства и зрелог доба доживљавао је онако како их је живот обликовао. Вјеровоа је да је и њега као и сваког другог човјека живот заробио, ставио га под своје, наметнуо му многобројна правила, норме, па су му све вријеме над главом висили различити закони, природни и они које је друштво наметало.

Вјерујући да би и он имао понешто паметно да каже кад би неко хтио да га саслуша, почео је да пише. Писао је најприје афоризме и кратке приче, а онда и пјесме. Пјесници су савјест човјечанства рекли су давно, а он је у то и вјеровоа... Од свог наставника и разредног старјешине из основне школе, Михаила Нешића, научио је: кад нешто жели да каже или да напише, да то треба да буде ријечима уско а мислима широко. Нису га много слушали, али су бар почели да га читају...

Вјеровоа је да живот пише романе, а да је за многе од нас написана бар једна кратка прича. Кад мало боље размисли, чини му се да је за њега написано и више од једне обичне приче. Када би његова животна прича требало да буде испричана са што мање ријечи али са што ширим значењем, можда би бар један њен дио могао да буде сажет у само један афоризам, који је дав-

но написао: “Ћути овом, ћути оном: Да нисам проговорио док сам био мали, још увијек бих био мутав”!

Не може се рећи да му је животни пут био само трновит. Било је у његовом животу и веселих и срећних тренутака, било је и радости и поноса, прије свега због тога што је он у суштини увијек био оптимиста. Међутим, због саме чињенице да је увијек био оптерећен вјеровањем да је човјек за муку створен, никад није био миран и спокојан. Увијек је у стомаку носио неки грч, који је био његов унутрашњи корективни фактор. И сву муку и љепоту живота сводио је на подношљивун мјеру...

Сјећа се он безбрижног дјетињства и одрастања у “сигурном окружењу” својих родитеља, бабе и дједа, сјећа се одласка код бабе Станије, свог првог и неуспјелог одласка од куће “на конак”, као и одласка са татом у Мртвицу да у ријеци Ђици накупе и доведу пијесак. Још су му свјежа сјећања са вашара на “Марвеној пијаци”, а још га боле успомене на “трајни” одлазак из села и на незаборавну “крему за ципеле”...

Писао је он и о љепоти живота у породичном дому, традицији и обичајима за велике празнике и о томе како је лијепо кад кућа мирише на Славу. Често га заболе успомене на тежак живот његових родитеља и њихову борбу да прехране породицу, а касније

и да дјецу изведу на пут. Сјећа се дана кад је његов тата купио њиву “Пајићку” и кад су ископали бунар...

Догађаји у његовом животу ређали су се један за другим, а његово је било само да их запамти и да о њима остави траг у времену. Учио је школу, суботом се враћао у село, недјељом са друговима из села играо фудбал, неколико пута је боловао и проводио дане у болници. Још су му свјежа сјећања на тешке тренутке док је био “у шоку” и на дане кад је на све начине покушавао да буде “сам свој лекар”...

Сјећа се времена док је студирао, а потом и радио (под истим кровом зграде у којој је завршио средњу школу и факултет) и обављао одговорне функције, кад је путовао по земљи и по свијету и кад је “летио изнад Кањона Колорада”...

У његовим успоменама су многи драги људи. Свако од њих има своје мјесто и важну улогу у његовом животу: једни у његовом дјетињству, други у његовом одрастању, многи у његовом школовању, неки у његовом раду и општем развоју. Свих њих се радо сјећа и сваки пут им се искрено захваљује на свему што су учинили током његовог живота.

Као и сви људи и он у души носи кофер сјећања, све оно што је понио са животног пута на коме су расуте успомене...

Стеван Р. СТЕВИЋ

Поменик

СВЕМИРСКА СИНТАКСА

Алек Р. Перановић
(25.06.1942 – 06.12.2020)

Рођен је у Црквини код Шамца, књижевник и публициста гдје је живио и радио са породицом. Завршио је Вишу педагошку школу у Сарајеву -СХ језик, а 1969. године продужио је студије на Филолошком факултету у Београду, СХ језик и књижевност. Учествовао је 1968. године у студентским немирима напредне студентске омладине. Послије тога по његовом казивању цијелу годину путује по свијету, Европа, Азија, Африка и упознаје народе и обичаје. Посједује и међународну награду за поезију у Букурешту, а 1972. године добио је другу награду за ФЕЛТОН – Дуга. Дуга је је требала да му последије објављивања фељтона штампа роман Југословенски Ромео и Јулија, али је одустала ради финансија. За књигу пјесама Свемирска синтакса, Слово Горчина 1973. године добио је прву награду. За исту књигу 1974. године добио је награду листа Ослобођење. У Модричи 2008. године добио је књижевну награду КЉУЧ ДОБОР ГРАДА коју додјељује Српски културни центар Модрича. Неколико пута је учествовао је на књижевном конкурсима на тему ИСТИНА О СРБИМА коју расписује „Просвета“ Градишка. Заступљен у њиховом Зборнику. Заступљен је пјесмама у многим зборницима и антологијама.

Алек 1984. године објављује збирку пјесама Свемирска синтакса, друго издање. Написао је 1985. године ТВ драму Колиба у Црквини Горњој која је прије снимања била забрањена. Објављена му је 1995. године збирка пјесама Са браника отаџбине, (групе аутора), а 1998. објавио је збирку Отаџбина се прани песмом, (група аутора). Збирка је штампана у Београду. Објавио је 2000. године збирку пјесама Љубавна поезија песника Српске, (група аутора), издавач Нова Европа. Београд. Следеће године издаје ЦД – Авангардна поезија песника Српске. Издавач је Српски културни центар Модрича и Савез књижевника Југославије. Објавио је збирке: Они су обележили ово време, (панорама савремених српских пјесника, прва књига – 100 пјесника), Ђуд је женска, (антологија пјесама о жени). Издавач Савез књижевника Србије и Црне Горе и СКЦ Модрича. Издаје ЦД-РАСУТО СТАДО. Штампа збирке поезије: Да је лако, то би знао свако, (мала антологија поезије за дјецу). Сејачи пјесма у БАЛКАНСКОМ ПАРКУ, (зборник савремених пјесника), а исте године издаје ЦД – Сејачи песама у БАЛКАНСКОМ ПАРКУ, (зборник савремених пјесника).

(Преузето из Алекових књига)

Алек припада поштеним, принципијелним, храбрим и вриједним људима и ставараоцима који се цијели живот усавршавао читајући и пратећи свјетска збивања у књижевном стваралаштву и зато је оно што је створио посебно и вриједно. Многи ће тек сада последије његовог одласка сватити његову снагу и вриједност, а памтиће га и као педагога који је учио животу и науци многе генерације.

Кроз његове објављене књиге, његову поезију и прозу, написане рецензије и осврте на многе књиге и кроз писање других аутора о Алеку, ствара се потпуна и веома јасна слика о његовом животу и раду.

Одувијек је инпоновао и био интересантан као човјек и стваралац због своје продорности, храбрости, истрајности, искрености без обзира како га доживљавали други. Слиједио свој стваралачки правац и свој пут, али није сметао другима. Увијек је аргументовано снажно бранио своје ставове и схватања, али и циљано разбијао неке заблуде које сви носимо.

Алекови пријатељи нису морали бити његови истомишљеници. Био је храбар, а понекад и нагал, био је другачији и често је и без покрића журио напријед. Знао је да жури и да плаћа цијену журбе, али је остао свој до краја.

Алек је за многе био велика загонетка и то се види кроз његове књиге, а и животни пут. Он се није наметао као свез-

налица и не намеће ријечима своје виђење, схватање и пут, али то брани ставом, истинном, дјелом и поступцима. Он

у својим књигама између редова поручује; сваки човјек је веома важан као космичка мрвица јер он повезује и спаја

нешто у тој мегавеличини. Сваки човјек у том космичком межеу оставља трага, али на свој начин. Зато је у његовим стиховима мало тога на површини, а много тога у дубини пјесме и стиха скривено. То је слојевита поезија коју треба откривати па разумјети.

Био је стално између Шамаца и Модриче, али увијек духом присутан у Београду кога је неизмијерно волио. Један је од оснивача Књижевног клуба Савоваће Шамац, али је годинама био присутан као учесник многих културних манифестација у Модричи.

ШТА РАДЕ МОЈИ ПРИЈАТЕЉИ

*Куда летите?! Ко ме светлите?!
Ко ме се доказујете док стојите пред
Шалтерима времена и невремена?!*

*Мој пријатељ Марко, сива еминенција,
Светове нове не руши, смирен у души своје ствара,
Што види и чује у бајковиту прозу уписује.
Тошо Посавином путује, Гајко по васдан
Сам са собом песмом и животом ратује.*

*Чему!? Кад богиња правде оглавину носи, а живот
Са нама и без нас своје доноси. И односи.*

*Мој пријатељ Филимоновић јуриша са ињем у
коси
не осврће се назад, иде
И кривим путем ако мора, и уз воду, ако треба
„Можда је прави пут“, каже „јер
све је исто, мало прљаво, мало чисто“.
А... ти гурај како сам мислиш да треба,
Бог ће ти дати дуг живот, уз мало среће, и хлеба.
Гојковић који зна како се зидају задужбине
и по Београду издавачке куће праве.
Не јуриша на вјетрењаче, и свет мења без
камења.*

*Жена моја проклиње судбину
што за песника оде, дисидента
Свих времена, изгубљеног између књига и брига.
Цех се плаћа, ко се пера лаћа, можеш
да светлиш, да се пењеш ил` да падаш,*

*Није ти суђено да пецаш на реци, док путеве
крчиш.*

*Зора, Српкиња од главе до пете, по Њемачкој
Православље, светог Саву и ћирилицу гура.
Јованка нас окупља по Добоју, да провери
Да ли смо сви на борују, док је по Београду траже.
Милена по Модричи тражи таленте, гради њих
и себе,
А Мишо у песму бежи од дервентских правних
проблема
И Саничанин миљеник песме и прњаворских же-
на.*

*Прерадовићи, Стевка и Ранко, ко ће више и боље
У Бањалуци се без њихова печата ништа не де-
шава.*

*Ђуро што бежи у чашу и тамо тражи песму и
жену
Изрони из магле змијањске и засја новим сјајем
Тек да се зна да ће га вавијек бити.*

*Новинар и песник Антић,
Штампа књиге и новине уз
Вајагића песника и бизнисмена, овог и оних вре-
мена.
Фотограф и песник, чувар риба и трава Ранко
/Своје минијатуре у књигу слаже
Док га по Добоју траже./
И тако, балкански парк осване свако јутро
Чистији за једно људско лице, о чуда
Богатији за једну антологију, и лепше сутра,
ЕКС сутра.*

Приредио Марко РАУЛИЋ ЂУКИЋ

У дослуху са нашом традицијом

У ИВАЊСКОМ МЕЛЕМ-КОЛУ

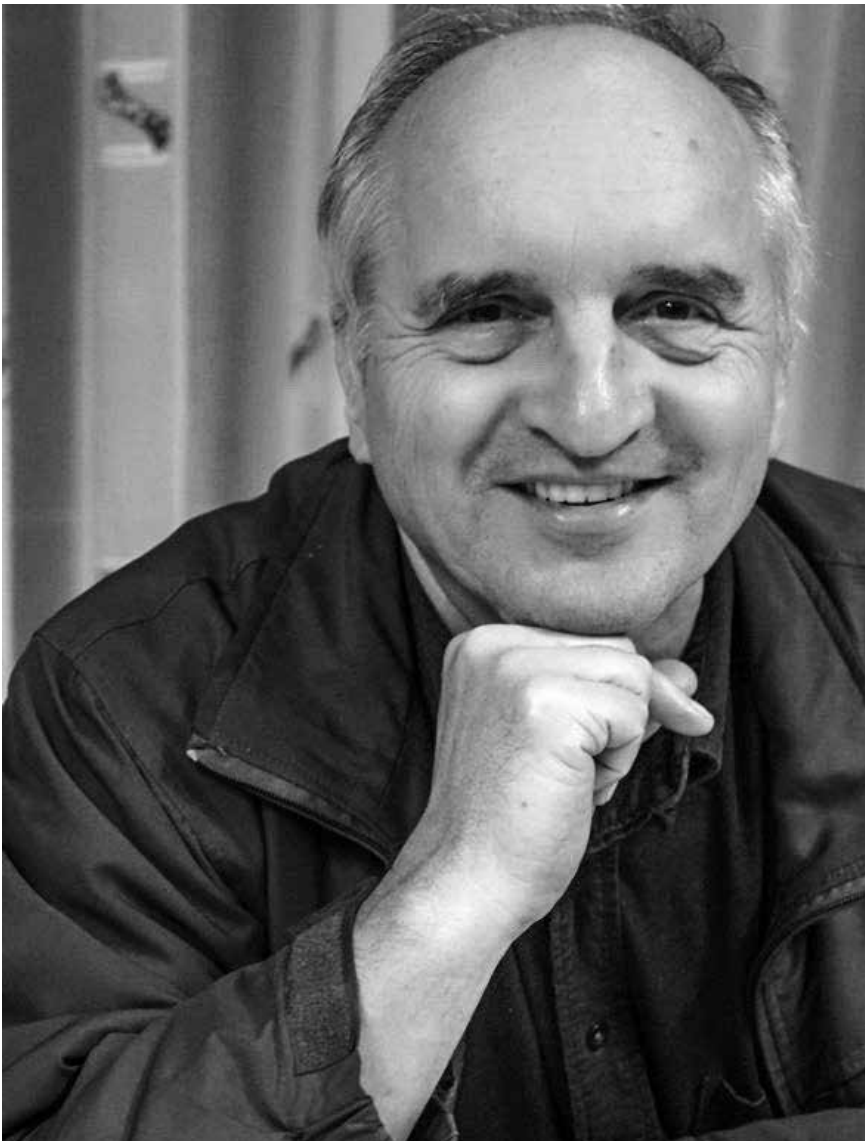
У том живом мелем-венцу, око огња, око храма православног, чистим срцем, бистрим оком, неспутаном игром-песмом у радости и у нади дан искреног посвећења свему оном што је Светлост. Што је вера у топлину и доброту...

У свему оном људском на шта се ослања ход кроз вечно, посебно место имају народне игре и песме која настају као ехо праисконског дослуха између земље и неба, између настајања и нестајања. а тек у садејству, у јединству чине живот. Оно светлосно у нама сливено у реч за песму, или у

складно сазвучје што је по свом срцу, по његовим откуцајима најпре распознато и свом кораку прилагођен ритам, па све у лепом садејству бивају песма и звук. Игром и песмом бива и опстаје тај присконски, вечни огањ / плам у нама. Бива и глас и слово у језику српском којим се за вјеки и у вјеков најбоље

разумемо. Што је суштинско и непобитно сâм битак - духовни жижак народу међу народима у кули вавилонској: чûј и брûј свега оног без чега нам властито, људског лица нигде не има. Да, било је и биће понешто, а о томе не само историја, него и ожиљци у души српског рода својом песмом, и оном лирском, по Вуку, нежном, женском, и песмом јуначком, епском, а по старом ризничару народног нам блага, оном мушком, што гулама и гајдама, тамбурицом, ил' фрулицом, нежном срцу и мудрому слуху готово све истине о животу све казују.

Бива, као да је и то усудно правило, као да је клетва или нечија по казни задата обавеза, да нам се с времена на време и стравична невоља догађа, кад све то што је сила, што је огањ и потоп, што су олујни, ветрови и рушилачки походи пустошни, жестином равни пошастима катаклизничних размера, ка нама ничим заштићеним велике невоље са свих страна навале, те бива зло. Бива и чупање дубоких корена, безумни изгон са предачких огњишта, велике сеобе, погром!, брисање имена и преименовање матерњег нам језика. Отимање, крађа, присвајање цековне нам баштине као да нас никад на том простору с таквим коренима и духовним вредностима није ни било. И да се не заборава! Почињеним злом бива ништење сваког, а најпре оног егзистенцијалног, потом и оног људског, националног, верског, духовног идентитета.

Срећом, или више ваља бити захвалан том космичком уму, тој сили над свим силама што увек нађе и време и начин да угаси тај паклени огањ. постојан је тај исконски жижак у нама који нас чини не само живим, па докле се и како се може, него и да се и сами осећамо делићем вечног, макар и на трен. Постојан је Ивањдан! Дан у славу сунца, дан потпуне, безостатне вере у живот и радошћу, песмом о љубави, о нежности, прескоком преко великог огња једнако и мушког и женског света, распеваног, разиграног, оног чилог и смелог што мисли и шта верује да је, попут жита на плодној њиви отежалог класја, да је попут оног у пољу жутог цвета ивањског, броћице, јованданче (*Galium verum*), коначно и сâмо за плодност приспело, за чврсто и оштро „рало“ (мушко ли је) и у прву бразду (женску игру и гласом и стасом већ доспело. Потом, у истој игри, у колу што и сâмо на ивањски венац личи, песмом чежња исказана реч мелемна: - Дај, Боже, љубав, нежност, топлу ложницу намах, ил' чим рана јесен пристигне! И то биље у венцу у који се сплићу и лековите травке, лек народни за многе бољке, обавезно, има ли га у близини, кантарион, за све ране, дубљи удах, ноћ мирнију, смех ведрији, та снагу већу, вољу јачу, мелем први, сви ти људски, лепи и ведри, полетни, живота пуни и за продужење живота умом и снагом доспели/дозрели људски изданци, у један су, у ивањски мелем-венац уплетени.

У том живом мелем-венцу, око огња, око храма православног, чистим срцем, бистрим оком, неспутаном игром-пес-

КАД ЈЕ ПОТОП ПРЕДАЛЕКО

/ Ивањданска /

Кад поново падне киша, она киша одвајкадна, сетићеш се, заплакаћеш надом опет умивена, безостатно избистрена, ка светлости заходила, у благиости осмехнута - бескрај бродиш.

И не бој се! Биће боље! Пашће киша однекудна из облака ненаданих, са свих страна долазећих, у једину све призваних.

Потрајаће дажд до јутра, растамниће недовиде, пут бескрајем у тишини. Вратиће се воја срећа кад поново падне киша, киша она благодатна, без питања зашто, докле, кад је Потоп – предалеко.

мом у радости и у нади дан искреног посвећења свему оном што је Светлост. Што је вера у топлину и доброту. Што истим треном, у васељени и у човеку, истим жаром све просветли. У једну жишку што све сабира, све сажима. И не чуди што тога дана, али само на Ивањдан, и сâмо Сунце застане и - народ вели - трипут заигра. У ивањском мелем-колу, Сунце моје заиграло!

*Ивањско цвеће“ назив је у нас Срба јединственог дводневног фестивала који се сваке године о Ивањдану одржава у Сивцу, великом бачком селу недалеко од Сомбора. Јединствен је најпре по концепту.

Почетак је увек у знаку изложби, проимоције књига и трибина посве откривачког карактера а све је из области етнологије чувања народних обичаја, традиције, неговања културе сећања.

Другог дана, уочи самог празника сунца, живота, љубави, и старо и младо се окупља у порти сивачке Николајевске цркве. Девојчице и девојке, све уз помоћ/поду-

ку мајки и бака, плету ивањске венце и певају старе песме. С песмом се одлази до Дома културе где ће током двочасовног сусрета бити одржана смотре фолклорних ансамбала и певачких група.

У првом плану ове манифестације су песме, игре и обичаји Срба – староседелца, оног дела наше фолклористике који је пре установљења Фестивала „Ивањско цвеће“ у Сивцу 1995. године био у већој мери маргинализован, запостављен а достојан је велике пажње Осим домаћина у богатом програму учествују фолклорни ансамбли из Србије и региона.

Есејистички текст Давида Кеџмана Даке “У ивањском мелем колу“ настао је управо тим поводом и одраз је доживљаја досегнуте блискости између предања, митологије и трена садашњег, трена у коме до потпуног изражаја дослази радост живота и вера у оно што нам је услов опстанка под небом плавим, недохватним.

На Ивањдан, у Сомбору, љета Господњег 2025.

Давид КЕЏМАН ДАКО

Нове књиге

НА УГАШЕНИМ ОГЊИШТИМА

(Борислав Косановић, ОРАХОВАЦ РОВОВИМА ОМЕЂЕН,
Панонија Рума, 2024)

Косово је стална опсесија пјесника, била и остала, некад понос и узлет, некад туга и бол, али увијек жариште у души српског народа. Ријетка су мања мјеста на овој мучној земаљској плочи а да су презасићена турбуленцијама, и судбинским ломовима као што је случај с Косовом. Ријетка су мјеста која су тако и толико заодјенута поезијом као што је Косово. Мало је књижевних стваралаца који нијесу умочили своје перо у сузу и крв ове српске голготе. Одлазили су на Косово да се поклоне сјенима Лазара, Милоша, Југовића..., да цјеливају слијепе очи младе Симониде, али и да, у посљедње вријеме, пруже ријеч охрабрења оним ријетким из чијих се оцака још виде праменови дима. Нажалост- ријетки.

Један од ходочасника мученичком Косову је и млади сомборски пјесник Борислав Косановић. Појавио се недавно са исцрпним подацима о овој нашој светој земљи у обимном роману (преко 500 страна) – Ораховац рововима омеђен.

Почетак романа је расвјетљавање једног бременитог времена, чије коријене ваља тражити у Албанији, у претензијама Албаније према Косову, вријеме наоружавања косовских Албанаца из Албаније, о припремама за осамостаљење Косова, о организовању терористичких група које ће прерасти у Ослободилачку војску Косова- УЏК. Аутор напоре-

до посматра страдање српског живља, али и нелојалног албанског живља које се нашло под ударом шиптарских иредентиста, киднаповањаи убијања људи према неким списковима које је ко зна ко сачинио. Мучна, заиста мучна атмосфера, коју шиптарска иредента стално приређује овим страдалницима. Но, аутор сматра да је и такву каква је, треба понекад релаксирати, што он чини увођењем љубавне зажаре између Стефана и Данке. То је благи лахор који за тренутак удаљава читаоца од садистичког иживљавања над заробљеницима, с циљем да од њих сазнају за бунтовне Србе. Болне су сцене мучења поштара Рагима, иначе нелојалног Шиптара. Ријети су Шиптари, попут Фадиља, који не одобрављају поступке иреденте. Људскост и ИмКосовом и са Србима¹

Испоставило се да је УЏК веома организована организација и да је побрала прве успјехе у сукобу са српском милцијом. Истина, претрпјели су бројне жртве, али жртава је било и на другој страни. Служе се свим средствима у пропагирању „шиптарских права“.

Срби и нелојални Албанци живе у сталном страху. Али, „живот са страхом такође је живот“. Такво присуство страха је посебно показано приликом сахране Фадиљовог сина кога су иредентисти убили пред оцем Фадиљом; ријетки су имали смјелости да пођу на сахрану. Страх је надвладао моралне ко-

дексе који су налагали да се ода пристојна и заслужена почаст убијеном. Но, не и код Стефана и Данке, Фадиљових комшија. Страх је код њих помијешан са надом. Са обавезом да остану трагови. Да гробови свједоче. „Снег је попут заборава посипао место догађаја. Кад се људи разиђу и похрле топлини дома, прекриће им отиске. Ветар односи изговорено, а хумке остају сведоци збивања. Све умине сем гробова који гласно ћуте. Налик подсетнику вечни чувари прошлости.“¹

Аутор је веома сликовито приказао сукобе специјалне полиције и Шиптара По екстремизму и бројности издвајају се поједине породице на Косову (Бисљими и Јашари, нпр.), али и поједине области, каква је Дреница. Аутор веома животно одсликава острашћеност шиптарске масе. Наводи примјер присуства око 15.000 на сахрани једног терористе. Са тако фанатизованим народом није било лако водити борбу. Поготову ако појединци, попут Адема Јашарија, користе ту масу као живи штит у сукобима са полицијом. Колико је немилосрдан и према најближима, према родбини, показује примјер: „Где ти је пушка?! Враћај се на позицију и пуцај!, урлао је кабадахија. Остављајући митраљез, терао је момка натраг у окршај. Марш! Бори се“, калио је бес псовкама. „Побиће нас, нећу да умрем...“ Адем га је зграбио и протресао, распаљујући му меснатим дланом шамарчину преко детињег лица. Си-

¹ Исто, стр.134.

ловито га одгурну и младић се затетура једва се одржавши на ногама. „Нећу! Треба да се предамо, ја ћу се преда..“ Недовршену реченицу пресече куршум из пиштоља вође клана.“²

Јашари је убијен, али остала је његова војна тактика. И дисциплина. Војнички дрил. Шиптари су веома вјешто правили засједо српским полицајцима и наносили им силне жртве. Имали су у својим редовима обучених официра, са ратним искуством у Босни, на страни муслимана. Колико су се извјештили у борбама и каквим средствима се све службе показује и чињеница да знају и стоку употребити у своју службу. (Детаљ када сипају со по путу и ту групишу овце и стварају препреке снагама милиције, довољно говори о њиховј довитљивости!)

Косановић је настојао да да што објективнију слику о овим сукобима и на тај начин да исправља искривљену слику која је ишла у свијет о наводним злочинима над Албанцима. Очито да је писац суочен са замјеном теза о сукобима на Косову и о тендециозним написима о Шиптарима као жртвама српског национа.

Ваља напоменути да ни сви Шиптари нијесу били злочинци, да је и међу њима било разборитих и умних, попут споменутог Фадиља. Уостаом, ни Србима није било свеједно да ли ће неки поштени Албанац погинути од њихових метка: „Кад од нашег оружја погину знани с којима смо дружећи се провели младост, рат заличи на окрутну игру, терајући нас да се запитамо шта нас је ту довело. Кад знамо да смо од њиховог метка и сами могли пострадали, схватимо да је читав претходни живот непознаница и варка,

да смо тек лутке на концима у туђим рукама.“³ Аутор прави баланс, настоји да реално осматра ствари, без злонамјерних пристрасности.

И поред свих недаћа које их прате у животу, Срби су ипак неуништиви. Аутор је метафоричан у описима. „Међу пуколинама дворишног бетона, као последња одбрана поноса, високог лица издигле су се травке никле као покрет отпора тамо где се на њих није рачунало.“⁴

Напоредо са дешавањима на Косову, сукобима Шиптара и народне полиције, отмицама, заробљавањима, честим убиствима.... аутор даје и слику великих сила и њихову игру око Косова. Чињеница је да је УСК подстицана у акцијама од Запада, да је НАТО стално високо над главама косовских Срба као Дамоклов мач, да су уцјењивани бомбардовањима, напоредо са радом страних обавјештајних служби о опасностима којима је изложена Србија, што, нажалост нијесу увијек довољно сагледавале власти у Београду-ситуација се стално усложњавала. Притисци су се стално појачавали, отмице и стријељања су постајали свакодневна појава. Срби су, уз помоћ ЈВ покушавали да ослободе поједина мјеста. И успијевали су у томе. Ослобођен је веома важан центар српског живља- Ораховац. Али, за кратко. Предсједник Србије Милошевић морао је да прихвати ултиматум, који му је испоставила америчка администрација, преко Холбрука-повлачење српске војске и полиције са Косова.. Све жртве су, дакле, биле узалудне. Запад је хтио слободно шиптарско Косово. И добио га је.

³ Исто, стр.270.

⁴ Исто, стр.232.

Уочљиво је да аутор одлично познаје топономику Косова и Метохије, да зна која су мјеста са доминирајућим српским становништвом, да је помно пратио страдање тог становништва, да је дао изузетно животнеде слике стардања српског живља на Косову, да оперише именима и шиптарских вођа и српског војног и полицијског кадра, да је, на крају, приказао и крвне освете које су живјеле у свијести Шиптара од Леке Дукађина до данас. Мора се, ипак, признати да је аутор имао снажно срце и јаке живце док је описивао поједине сцене шиптарског дивљања. Непојмљиво је људском разуму хладнокрвност којом млади Албанац Беким Мазреку описује силовање, а потом масакрирање осмогодишње дјевојчице. Муке тих жртава призивају смрт као спас. Али, срећа станује тек иза склопљених очију.

Борислав Косановић је својим романом дао вриједан допринос у откривању истине о Косову, о пръавој игри западних сила које су подстицале сукобе на овој светој српској земљи, који су омогућили Шиптарима да запосједну ове просторе. Све су учинили да се униште трагови српства, да се поруше и попале српске светиње. Аутор је показао изузетну способност и упорност у трагању за истином. Композициону структуру дјела заснивао је на напоредности казивања оружаних сукоба између албанских терориста и српске полиције и војске, страдања цивилног становништва од шиптарских иредентиста и уплетеност Запада у одцепљењу ове српске свете земље од њене матице-Србије. Лакоћом приповиједања аутор је направио зналачки проход кроз дјело.

Момчило ГОЛИЈАНИН

² Исто, стр.174.

Стиховани незаборавник

СТИХОВАНИ КРИК НАД ПОДРИЊЕМ

(Небојша Иваштанин: „Вазнесења у Броду на Дрини“,
Књижевна заједница „Васо Пелагић“, Бања Лука, 2025)

бробосански господин Хризостом.

Попут оног крика који је Подјекнуо на козарском Палежу 1942. године из уста Скендерове „Стојанке мајке Кнежопољке“, тако се из недавно објављене поеме „Вазнесења у Броду на Дрини“ Небојше Иваштанина извио болан стиховани јаук невино страдалих у протеклим ратовима у Средњем Подрињу.

Графички и ликовно веома лијепо опремљену књигу објавила је Књижевна заједница „Васо Пелагић“ у Бањој Луци, уредник је био Ранко Прерадовић, а рецензенти Радана Вила Станишљевић и Слободан Бошковић. Књига је опремљена потресним фотографијама и репродукцијама дјела ликовних умјетника Марина Милутиновића, Бојана Микулића и Борислава Боре Прпоша.

Поема је написана, како наводи аутор, „у славу тристо храбрих српских девојака које су, у усташкој офанзиви, пролећа 1942. године, радије скочиле са стена у хладну Дрину, него да падну крвницима у руке“, затим „у помен 6.000 српских жртава Подриња које су зверски уморене током исте офанзиве“, те „у спасење од нечуја око 3.500 страдалих српских цивила и родољуба Подриња у рату 1992 – 1995.“

Рукопис су, прије објављивања, благословили патријарх српски господин Порфирије и архиепископ сарајевски и митрополит да-

У дадахнуто срченој рецензији, с наглашеном лирском потком, говорећи о страдалима које је опјевао Иваштанин, рецензент Рада-

на Вила Станишљевић, између осталог, пише:

„То су херојске колоне, нестварне, небом озрачене, вјеровали или не вјеровали, то је сада голгота којом се креће подрињски народ док имена њихових села бивају заборављена. Дрина хучи и разноси ту једну једину причу. Пред оваквим катренима нама се чини да чујемо сазвијезђе и сазвучје, да се страшном грмљавином простори обиљежавају, да муње разбијају таму и да нам освјетљавају пут који ми добро не видимо, јер се нисмо научили да добрим путем бродимо. Све је у поеми

заустављено, уздрхтало, богато стилски, језички оплемењено.“

Из поеме, у којој се из љутог бола извио снажан стих, овдје издвајамо уводни и један од завршних катрена:

Од постања, и од памтивека,
нема теже сузе о истини,
узвишене у вери човека,
од истине о Броду на Дрини.
...
Света водо замућене Дрине,
тешко да је икад избистри-
мо,
док не буде слоге и ведрине
да у себи Сунце усправимо.

Пјесник Небојша Иваштанин „усправио“ је сунце и подигао писани споменик страдалима поемом оствареном у ритмички савршеним и инвентивно римованим катренима.

По свему судећи, ови стихови натопљени саосјећањем за оне које је људско безумље отјерало у смрт, дјелују као изазов композиторима који би могли компоновати ораторијум или неко томе слично музичко дјело. Такође би било замимљиво видјети је на позоришној сцену, уз пратњу одговарајуће, намјенски писане музике.

Ранко ПАВЛОВИЋ

UKRINI....

Kažu mi da si daleka.
Kažu mi da više nisi ista.
Kažu mi da više nisi moja.
A samo ja znam da oni ne znaju moju vezu sa tobom.
Oni ne znaju koliko me voliš,
i kako si me u teškim noćima grlila.
Koliko je tvoja ljubav jaka bila,
i koliko puta si mi ruku pružila.

Koliko si puta zajedno uz mene uzdah iz grudi pustila.
Samo sam te ja u mislima čula.
Čuvala si me, voljela, pazila.
Koliko si sretna bila prateći korake moje,
koliko puta si me iz pada dizala,
a padala sam mnogo puta.

Kažu mi da više nisi ista.
Ti si vidjela puno, a mene godine stižu.
A ja znam, i ti znaš koliko smo povezane,
A ni jedna više nije ista.

MISLI

U smiraj dana, misli mi lete
u rodnu kuću kad sam bila dijete.

Taj miris vatre i glasove drage,
vidim pred sobom, dušu mi razgale.

Svaki detalj pred oči iskače,
svaka sitnica od koje mi se plače.

Sjetim se lica,
kroz maglu mi zbore,
sjetih se riječi što mi govore.

U smiraj dana misli mi lete,
u rodnu kuću kad sam bila dijete.

KOLIKO?

Misli se moje ko pčele roje.
Pitanja mnoga pred oči iskaču.
Ljudi na zemlji prolazni su samo.
Rađanje i smrt, za drugo ne znamo!
Koliko vas stvarno zemljom hodi?
Koliko vas živi na hljebu i vodi?
Koliko vas hoda,
Koliko diše, Koliko vas živi, a koliko uzdiše?
Koliko vas plače, koliko se rađa, a koliko zbog sitnice svađa?
Koliko vas čita, koliko piše?
Koliko vas za dobrom riječju uzdiše?
Koliko vas za pravom ljubavi žudi,
Koliko vas zaista iskreno ljubi?
Koliko vas sanja za ljubavima prošlim?
Koliko vas živi u kućama trošnim?
Koliko se ratova u svijetu vodi?
Koliko se bogate na nafti i vodi?
Koliko vas se za život svoj na postelji bori?
Koliko vas Boga i ljude za milost moli?
Koliko vas vješto godine krije?
Koliko vas jede, a koliko pije?
Koliko vas gladnih u postelju liježe,
Sanja o sreći, a kaiše steže?
Koliko?
Misli se moje ko pčele roje!

Kornela ZIRDUM VUKOVIĆ

МЕТАМОРФОЗА

Као свако
под правим углом
и одговарајућим длијетом
камен пуца по венама
и усковитла се прашина љетног да-
на
пред невријеме
и засрми рески пурпур по ињу
у сумрак
исти су први велови свитања
и хладни сјај уштапа
роса по врату
тај додир на подлактици
по ожилку
и као свако
као сваки камен
као сваки камен што пуца
пуцам по венама
у правилне комаде
од којих ће након љубави
настати савршена прашина
за љетни дан пред невријеме
пуцам по венама у иње
за савршен зимски сумрак
у капи млијечне мјесечине се раста-
чем
и као свако
под правим углом и одговарајућим
длијетом
камен пуца по венама

КАКО НАСТАЈУ ЛИНИЈЕ НА ДЛАНУ

Заљубљујем се
као и обично
чим се укаже прилика
чим проједри југом ношен
мирис Медитерана
мирис влажног пијеска послјије пли-
ме
мирис ноћи засуте срмом
и шум немирног мора пред свитање
заљубим се у вјетар
заљубим се у небо
заљубим се у бљештав дан
остало вријеме патим
и причам као све заљубљене жене
само о њему
и пишем
да поништим вријеме
чекам пупове
миришем суво биље у јастуку
загледам дланове тражећи обресе
утиснуће између линије живота и
линије срца
уздишем и не видим
да сам као и све
само измислила
и да то уствари уопште не постоји
нигде
осим у мом
смрзнутом
срцу

ЈОШ МАЛО О НЕДОСТАЈАЊУ

То што отиче из мојих ћелија
што цури као крв Аурелијана
Буендије
тече данима
плави ноћима
живи свој живот
пење се и кривуда
иде уз степеништа
гмиже уз туђе поткољенице
чврстим пипцима пријања
уз већ приљубљене лишажеве на де-
блима
обмотава се око стапки
оних што нису ни животиње ни
биљке
плива с алигаторима у мутљагу
и с китовима из плавети избацује
млазеве
тка паучину за мреже снохватице
сакупља у спирале галаксије
зурећи у угаслу звијезду
све тонове без снизивице спушта на
један
и на крају на мук
исисавши ваздух као вагра
претвара ме акцелератор
недостајања
у августовску маглу пред свитање

ТЕМЕ

Нешто баш лако опишем
исцури из мене
без бола сукрвице жучи
клизне низ папир
као да само перајем махне
и на трен остави отисак у води
нешто измишљам промишљам
мјерим ћутим котрљам обрћем
освјетљавам са свих страна
шуњам се предаторски искежених
очњака
нешто само оњушим и такнем
јагодицом
окрзнем погледом
и пустим да утоне у маглу
у зимско свитање
и тако дођем до нечет
за што је мало слова измишљено
и што дамара мојим ћелијама
као да неко упорно наздравља
шампањцем
и засипље ме злаћаном течношћу
док не останем без даха
јер сањам
како ме љубиш

ВРИЈЕМЕ ВИРУСА

Вируси као и сви остали
имају своје вријеме и свој простор
вријеме измисле окупирају
савладају
оседлају као дивљег коња
простор заузму
обиљеже територију истакну заставе

и у почетку ћуте на утврдама
у дубоке шанчеве пусте измишљене
алигаторе
и касније кришом пјевају и
звиждућу
понекад се то поклопи с неким дру-
гим временом
и неким другим простором
и у овом нашем измишљеном
свијету
понешто се покаже као стварно за-
иста
све што смо замишљали
трансформише се као дина под
вјетром
сакрије се наш свијет дубоко у
пијесак
мислећи да ће се спасити
а доле у дубинама неки стари
свјетови
и стари вируси
већ заузели простор и вријеме
чује се тиха пјесма и звиждук
и не преостаје ништа друго
морамо тонати дубље
и још
и још
док не постанемо Атлантићани
и спаси нас нестанак

ПИЈЕСАК

Не купим свјетлуцави пијесак
што се у новембру просипа
из хаљина које су лежале на плажи
поново под босим стопалима
прохладна свитања
над оточјем
поново се у топлу плавет
преплетених удова
враћамо као у материцу
осуђеници
на доживотну
робију

БОТАНИЧКА БАШТА, СЕЖАНА, СЛОВЕНИЈА

Чекајући љубавника из Италије
научила сам све латинске називе
дрвећа биља цвијећа
у ботаничкој башти
и
све сам заборавила
кад је стигао
донио себе
и за мене
црвену свјетлуцаву хаљину
на којој ћемо касније
и много јужније
лежати на плажи
за кратких љетних ноћи
не дијелећи звјездано небо
и свјетлуцави планктон у мору

Драгана КРАГУЉ

ПОЈЕДИНАЧНЕ СЛАВЕ

Сијело је у Јефтовој кући. Велика соба, намијењена за сабете, пуна је омладине. И дуванског дима. Асматична Јефтова жена Окиљуша кашље. Штити се јашмаком преко уста и носа од дуванског дима који је, као магла, напунио собу. Пробија се према вратима између омладине која је у заносу пјесме и игре. Момци и дјевојке се натпјевавају. Почиње помало задиркивање у пјесмама. Нијесу то безобразне пјесме; више је то натпјевавање чије је село љепше, гдје су момци љепши, у ком селу су дјевојке ваљаније. Загусташе задиркивања. Можда би се створила и непријатна атмосфера да је не прекида Вида дирљивом пјесмом „О мој брато, румени цвијету, жељо моја вазда у свијету“. Често она спомиње брата близанца који је, по одслужењу војног рока отишао у Београд и запослио се. Жене бришу очи. Шмрцају. Стара Радојка кроз сузе прокоментариса пјесму: Туго моја, колико пати за братом. Јадна сирочад. Заједно су у мајци били, заједно проводили дјетињство, увијек загрљени, са састављеним рукама, а где сад како их живот растави. Зар их није довољно казнио кад остадоше без мајке и јатке

А тамо у другој соби пет-шест старијих људи. Они воде озбиљније разговоре: како су се спремиле за надолазећу зиму, колико су стоке зазимиле, јесу ли обезбиједили огрев, шта су заклали за опашу... Душан, увијек склон шалама, пита Јефта је ли се пастрва осушила и би ли се ваљала пробати. Најбоље би било да ти један тањираћ, онај повећи,

насјецкаш да ми пробамо. Не ваља ако се пресуши.

Ама, шали се и Јефто, жена навалила с ватром, па је пресуши. Ништа јој ти не би могао с тим својим крњацима.

Не брини ти за моје крњатке, само је ти донеси. Јадан, да знаш само како они жрвнају. Још кад се наквасе вином, а знам да ти не би пред људе изнио месо без вина. Сирочад су једно без другог.

Тако се шале ови старци, уз кафу коју им служаше млада невјеста, скоро доведена. Почиње и она да се шали са ђедовима. Пијте брже ту кафу да ми је ићи тамо омладини. Ако сам се удала, нијесам одмах остарјела. Не кажем, лијепо вас је слушати како се шалите, али љепше је тамо пјевати и играти с омладином.

Мали застој у причи прекиде Јован.

Радоване, има ли истине у томе што се прича да си подијели и завадио асинове, огласи се Јован, више у шали него у збиљи.

Лажу, нијесам не до Бог, озбиљно ће Радован.

Људи се згледавају. Не знају о чему је ријеч. Погледују један у другога, шуте. Непријатно им је да питају о чему се ради. Но, што је њима непријатно да питају, поче Радован.

Е, па, ево, људи, о чему се ради. Ви знате да ме је Бог, слава му и милост, обрадовао са пет синова. Златни суми, послушни, пазе се као права браћа и за сад им не могу ништа замјерити. Још су ми млади, али, богами, ови старији су приспјели и за женидбу. Тако је сада, а шта ће сјура бити - не знам. Не знамо ми куда ће их живот разбацати,

како ће се сјутра гледати кад се пожене, кад створе породицу. Како ће се понашати јетрве. Није лако пет жена у суру довести. Е, зато сам ја, Бог ти помогао, ријешо да их повежем славама. Сваком од синова одредио сам шта ће славити: ти Св. Николу, ти Св. Јована, ти Св. Петра... Чуде се дјеца. Стари, говориш ли то озбиљно, шта то причаш. Говорим, ђецо, најозбиљније. И тако ће бити како кажем. Не знам ја куда ће вас живот ратбацати, како ће се жене слагати, колико ћете се слазити. Овако ћете се виђати годишње неколико пута на славама. Долазићете зар један другоме на славу. А ја се постарао да мало „израздвајам“ свеце (притом се Радован осмјехну), да буде међу њима по два-три мјесеца.. Тако ће се, акобогда, годишње састајати по пет-шест пута. Е, сад ви, људи, процијените јесам ли их завађао, или сам их повезао као ланцем у један круг. То ће бити братски сабети и дружење. Ђеца ће у жељу долазити једни код других и вољети се. Држаће се моја породица у правој братској заједници.

Ачкоосом, Радоване, огласи се Јефто. И досад смо те држали као првог домаћина, а сад си ти права перјаница у братству. Нека их светитељи, које си им изабрао као патроне и заштитнике, подаре напредак и слогу.

Невјеста, дозво Јефто млади, напиши нам по ракију. Ето је ту у том „слијепом прозору“¹ Овакав Радованов поступак треба залити ракијом.

М.Г.

¹Мали отвор у зиду, попут плакара у коме су држани кафа, ракија, кафено суђе.

Проза

ЕНИГМА

Седајући за волан, Олга уздахну: „Конечно!“, рече и окрену кљзч. „Фиат“ направи трзај а затим крену полако и скоро бешумно. Олга је увек осећала задовољство у тренутку поласка а овај пут неко посебно. Чинило јој се да мора ићи, да је ово неизбежно путовање у њеном животу, да не постоји нешто што ће је омести да крене на овај пут. И јуче, кад ју је ухватила кијавица, уплашила се да ће се разболети и морати остати код куће, али јутрос кад се пробудила, осећала се сасвим добро. Кијавица је престала а од јучерашње главобоље није било ни трага.

„Збогом, граде мој!“ - шаптала је Олга опраштјући се од последњих лућа на периферији. Јутро је било свеже и кроз отворен „лептир“ аутомобила улазио је хладан ваздух. Олга затвори „лептир“ јер јој је сметала бука те се удобно наслони на седиште. Осети познат мирис и поглед на термос-боцу пуну кафе, на суседном седишту, пробуди јој ранију сумњу да затварач није добар. Но течност ипак није цурила и Олга настави вожњу не заустављајући се. Уживала је у мирису кафе, али одоли искушењу да се заустави и попије који гутљај. Сети се јучерашње кафе у Библиотеци и осмех јој пређе преко усана. Нису веровали да ћу кренути на пут, мислила је и питала се да ли су сажаљиви погледи, који су јој упућивани, били одраз стварне забринутости за њу. Волела је колегинице с којима је радила, али није била

сигурна да ли и оне осећају исто према њој. Чинило јој се да је, на неки начин, „бела овца“ међу њима. Оне су имале децу, мужа, породице, а она, она баш никог. Увек се бојала да је њихова пажња одраз неког сажаљења, а то је највише мрзела. Свако има своју животну путању, а она сада, можда уназад неколико година, није имала разлога да је сажаљевају.

Након развода, тада сигурно да. Сетила се свог очајања из тог периода. Колико бол може да буде дубок и како душа очајно болесна! Олга се најези од помисли на писмо које је примила, а у коме су биле само речи: „Немој ме више чекати!“ И откуд и зашто баш те речи? Да ли је дуго размишљао о њима или је написао оно што му је прво пало на памет? И да ли је њена слутња, њена женска интуиција, кад је одлазио од куће на службена путовања, на разне састанке, била само то чекање нечега за шта је осећала да јој измиче, да нестаје из њеног видокруга, да не постоји више за њу?

Или се то чекање јавило оног тренутка кад јој је лекар саопштио да не може имати децу? Тада је пошла у стан с чврстом намером да напусти Милана, да му не смета јер деца су ипак круна свега. И сад се кајала што то није учинила, у том тренутку, пошто би имала увек сачуван осећај да се жртвовала за неког, за нечију срећу, за срећу онога кога је толико волела. И било јој је криво што никад ни један став није могла да заузме чврсто, без промене. Увек

су се у њој јављали и противразлози, губила се у рачвању мисли, у закључивању да се не може прихватити и друга страна медаље, да живот са правилима и изузецима не пружа никакво стварно одређење, никакву гаранцију, већ да је све подвргнуто случају, игрању на слепу карту. Зато јој се, оног дана кад се вратила од лекара, на путу до стана, више свидела помисао да је глупо оставити мужа кога волиш и који тебе воли (била је тада сигурна да и он воли њу) због тога што не могу имати децу. Па толико је бракова без деце, мислила је хватајући се грчевито за ту констатацију.

Знала је да код ње, углавном, преовладавају оптимистичка расположења, ближа животу. Није била од оних који су стално у депресији и тугују јер живот јој је наметао наизменично срећне и тужне тренутке. У крајњем случају било је у њој неко зрнце виталности: и у најдубљој тузи надала се поновној срећи.

Возила је лагано јер пут није био оптерећен. Махинално је

читала бројеве аутомобила који су пролазили, запажајући и понеко возачево лице. Пут се полако пењао и Олга је повремено бацала поглед на околину. На једној висоравни привуче јој пажњу осамљено оголело дрво. Само као ја, помисли Олга. Ипак је тужно тако живети! И дрво изазива и сажалење, а камоли човек. Сети се фотографије својих родитеља: двоје младих људи у у сељачкој ношњи. Говорили су јој да личи на мајку, али Олга није могла да уочи сличност на основу те једине, сачуване фотографије својих родитеља. Сатима је гледала у та два лика желећи да је обузме неко посебно осећање љубави и пијетета према родитељима, али узалуд. Два за њу страна и потпуно непозната лика гледала су је неким хладним, одсутним погледом.

Отац јој је умро кад је имала две године, а мајка од туге убрзо за њим. Отхранила ју је бака а школовали ујаци уз помоћ стипендија које је добијала. Зато јој се чинило да родитеља никад није ни имала. Волела је баку, ситну сувоњава старицу која јој је увек причала разне приче а избегавала је да јој говори о свом зету и ћерци бојећи се да је неће растужити јер би почињала да плаче чим би их споменула. Олга је од малена научила да буде самостална и не би се могло рећи да је патила. Примала је живот онакав какав је, једноставно и спонтано.

Ударац камена о ветробранско стакло тргну Олгу из сањарења. Она скрену удесно и изађе из кола да провери није ли шта оштећено. На стаклу је остала само огреботина. „Добро је“ – помисли Олга и баци поглед на камион пре-

товарен шљунком, одакле је пао каменчић који јој је огребао стакло. Камион је одмицао у даљину а Олга одлучи да мало предахне. Нали кафу из термос-боце и запали цигарету. Напољу је било свеже, али није хтела да пуши у колима. Вукла је димове полако, с уживњем. Питала се да ли ће добити место у хотелу, схватајући да је ипак погрешила што није резервисала собу. Није знала зашто се одлучила баш за Златибор. Зашто не на мору или негде друго?

Кривине су постајале све чешће. Олга није волела шкрипање гума па укључи радио. Неки мушки глас певао је о љубави и Олга узиша звук. „До-ста те љубави“ -

помисли. Љубав је као болест која обузме човека. Колико је она имала љубави? Сети се Владе чији је прамен косе на челу увек неумитно штрчао. Па онда Банета и Марка. Сваки од њих јој је много значило једно време, сваког од њих је волела и ужасно туговала због растанка. И како је то чудно што су сви ти људи једноставно нестали из њеног живота, као да никад нису ни постојали. Зар се може некога волети толико да си потпуно спреман да умреш за њега, а касније га потпуно заборавити?! Ето, за Владу и Марка зна да су се оженили, да имају већ велику децу. Бане је негде у Швајцарској: није га видела од њиховог разлаза. А Милан који јој је био муж, с којим је проживела десетак година, не јавља се више ни у њеним сновима. Испочетка, након развода, га је често сањала, будила се узбуђена, жалосна што ју је напустио, али сада више не. Говорили су јој: „Још си млада. Удаћеш се поново.“

Јуче у Библиотци за кафом, правили су алузије поводом њеног одласка на Златибор. „Немој да се заљубиш и останеш тамо!“ Или: „Да нам се вратиш заједно са мужем са Златибора!“ Смејала се на свата добацавања. Неки удовац, разведени мушкарац или још нежењен! Сад је у моди да жена буде старија.

„Све су то глупости!“ – мислила је Олга. Чинило јој се да је то негде далеко за њом. Љубав јој је изгледала као нека дечија игра. Можда зато што ни једна њена није била довољно јака, права. Можда зато што је то све било давање, а не добијање. Кад је волела, волела је искрено, дубоко, предавала се љубави слепо верујући у њу. Није престала да верује да има и мушкараца који могу тако да воле, али је била свесна да ни Владо, ни Марко, ни Бане ни Милан нису били такви. Можда би срела некад човека који би је волео онако као и она њега, али није имала више вољу ни жељу да то очекује и за тим трага.

Једноставно, постала је довољна сама себи. Пронашла је неки свој уутрашњи мир, неко задовољство у осами, у оваквом путовању, на пример, кад си довољан сам себи, кад си сам са својим мислима. Није осећала ни жаљење ни тугу. Да ли је у њој постојала срећа? Задовољство? Не. Него један тихи и непомућени мир. Сетила се речи које је скоро прочитала: „Ко успе да проникне тишину и дозове је њеним правим именом, тај је постигао највише што смртан човек може постићи.“

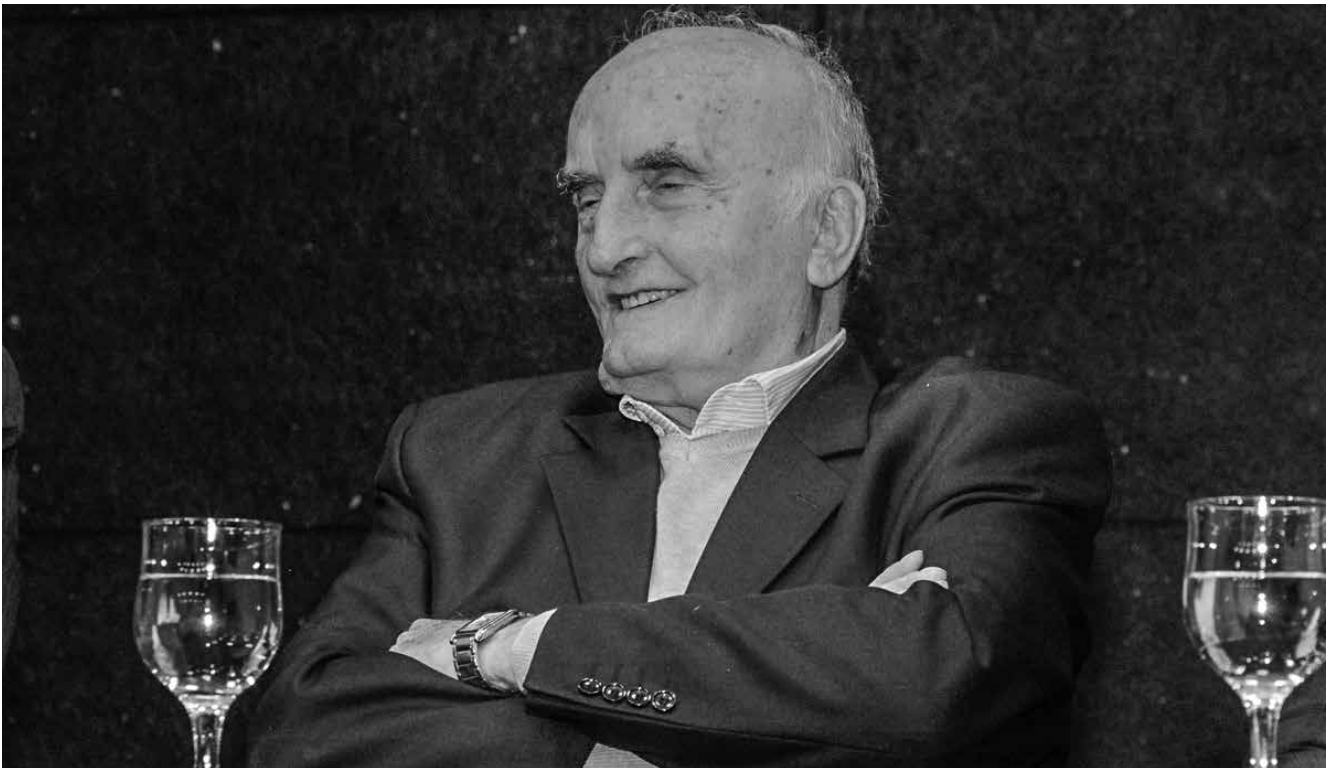
Затворила је очи лагано, осетивши задовољство. Из супротног правца у сусрет јој је долазио огроман камион.

Љиљана ЛУКИЋ

Саговорник:

Момчоло Голијанин, добитник Повеље Видовданских пјесничких сусрета у Сокоцу

Критичар не би требао бити малициозан и злонамјеран

Професора невесињске Гимназије и културног посленика Момчила Мому Голијанина упознао сам у доба поновног буђења „Просвјете“ на нашим просторима. Војислав Војо Максимовић, заједнички дружбеник и са-брат по тој лудости упозорио ме је да јее ријеч о књижевном критичару, теоретичару и есејисти. Упознају га у том смислу много боље пригодом покретања „Сутра“, прије деценију, када постаје поман сарадник својим прилозима. Посједио је Стеевку и мене једне пригоде, пошто је службено боравио у Бања Луци. Дружили смо се у нашој роштиљници Дајана у Залужанима и остали

као да се знамо хиљаде годфина. Књиге размјењујемо дуго, а.Бога ми, често се чујемо телефоном. Отуд радост што су му на Сокоцу намијенили Повељу Видовданских пјесничких сусрета што је разлог вишр зс овај сусрет и разговое.

Први сте добитник Повеље Видовданских сусрета на Сокоцу као теоретичар и књижевни критичар Шта вам то значи?

Књижевна критика се мора посматрати у склопу књижевности уопште; она је наставак поезије (спомињемо поезију, јер смо сада на њеном терену), она је „продужена ру-

ка“, пишчева. Критика помаже читаоцима, усмјерава њихову заинтересованост према неком писцу и његовом дјелу. Није ријеткост да је пјесник херметичан, затворен у свој свијет, да , попут шкољке, крије бисер. Критичар је често тај који поруку, идеју, љепоту пјесме ослобађа, који збацује с ње метафизичност, о којој пјесници често воле да говоре, чак и кад те метафизичности нема. Пјесник треба да осјети добронамјерност критике, да је доживи као својеврстан филтер који одбацује мањкавости пјесме, који помаже писцу у који ће понуђени рукавац усмјерити своју поруку.

Нијесу ријетки случајеви да пјесник, посебно млади пјесник, почетник пожели да буде „модеран“, да уноси новине у поезију, при чему неријетко врши и насиље над пјесмом.. Да би добио риму, он жртвује логику. А и пјесма, као уосталом и свакодневни говор мора испоштовати логичку везу појмова. Жртвовати логику пјесме зарад једног стиха, једне риме, исто је као да жртвујемо вола за једну шницлу меса. А то није добро. Пјесници се често не мире с тим, јер, забога, ко то боље разумије њихову пјесму од њих. Губе из вида да пишу за читалачку публику која је често полуписмена.

Што се тиче Повеље, јасно је да је овдје мала прекретница, да се исправља неправда која је наношена историчарима књижевности, књижевним критичарима и есејистима. Ако је критика надградња пјесме, приповијетке, романа..., онда нема разлога да се између њих поставља линија разграничења, да се једнима додјељују признања, а да се други запостављају. Утјеха је и једнима и другима што нико не размишља о наградама док пише своје дјело Он ствара за своју душу, испуњава неке људске обавезе према духовности националне коме припада. И не само свога национала. А ако нека награда и дође, нормално је да је човјек прихвата као признање друштва и захвалност за свој труд.

Мора се, међутим, запозити да и критичари, као и пјесници, као и приовједачи, као и романсијери имају своје мањкавости, грешке. Недопустиве су грешке да се умјесто закржљалих гранчица сијеку плодне младице, фигуративно речено, јер то може бити погуб-

но и по пјесника, и по његово дјело. Критичар не смије бити малициозан, злонамјеран, поготову не шаблониста. А то се, нажалост, дешава. Зар смо се једном сусрели са огледом о неком дјелу који се може потписати испод десетине дјела. Да ли ти људи уопште прочитају дјело о коме пишу?!

Дуже од пола вијека сте у том послу. Како се издржава?

Сви ми имамо неко своје опредјељење. Најчешће смо га изабрали из љубави према том позиву. А ако се нешто ради из љубави, не може и не смије бити тешко. Нормално је да ћемо у одређеним тренуцима осјетити замор, али тај замор не смије прећи у засићеност тим послом. У поодмаклим годинама ми морамо „отимати од живота“ како би више оставили за собом, како би више уградиле себе у духовној грађевини своје нације. Наша дјела морају послужити нашем потомству као узор на који ће се у животу наслонити, као што смо и ми користили достигнућа својих предака. Ту линију од предака до потомака ми не смијемо прекидати. Не смијемо дозволити да на нас падне проклетство. Знате ону библијску причу о талантима; не смијемо их закопати и сачувати да са њима изађемо пред Господа и кажемо- Ово си ми дао, ово ево враћам. Морамо их повећати, а то ћемо моћи урадити само радом. Е, ти допуњени таланти, то је наш доринос нашој духовној баштини. То је неопходна основа на којој ће наша дјеца покушати да формирају нови живот. Има једна симпатична прича о човјеку који је свако јутро куповао три хљеба. Кад су га питали коме их купује, од-

говорио је: Један враћам (имам живе родитеље), један заимам (задужујем дјецу) и један једем. Веома поучна прича Ми смо, у ствари, вјечни дужници.

Теоретичаре и критичаре рјеђе награђују. Како сте ви као културни посленик у том свему прошли?

За мене је награда свака добијена књига, а имам их стотинама, са посветом.. Радни вијек сам провео у учioniци и често су ми матуранти, кад би завршили гимназију, поклањали књиге са потписима свих ученика. Е, то је поклон, то је награда.. Често погледам те потписе, присјетим се те дјече, често пустим сузу за онима којих више нема. Нема њих, али остају потписи који ми чувају њихове ликове. Изузетно су ми драги поклони моје вриједне ученице, пјесикиње и сликарке Биљане Ристић Вукајловић-„Златно перо“ и Скулптура за животно дјело Културног круга Невесиње. У шали кажем да је моја ученица поранила са поклоном за животно дјело, „јер ђед још мисли мало поживјети, а можда понешто и написати“.

Било је још награда и признања, а једна од дражих награда у посљедње вријеме је Видовданска Повеља. Вриједност ове Повеље видим превасходно у симболици насловљења, али и у томе што сам ушао у друштво чувара овог Светог Дана..

Дугујем захвалност Удружењу за информативно-културне дјелатности „Свети Сава“ Источно Сарајево, као и господину Недјељку Жутићу, неуморном посленику и ентузијасту на очувању српске духовности, што су осјетили потребу да ова вриједна награда поприми ширу примјену.

Р.Пр.

Видовданска бесједа пригодном примања Повеље Момчила Голијанина

Видовдански ореол држи нас усправно

Драги љубитељи умјетности, уважени пјесници, творци
и чувари српске духовности!

Ево нас у предвечерју Видовдана, најсвечанијег и најболнијег дана у српском сјећању, дана када се српски национ вазнио у астралне висине, када су ријечи светог Кнеза Лазара постале завјет вјечног трајања-„Ко не дошо на бој на Косово, рђом капо док му је кољена“. То је дан ка-

да је Милош поставио границу између витезова и издајника-„Видјећемо на пољу Косову ко је вјера, ко ли је невјера“. То је дан кад се чудном метаморфозом косовске ране у цвијет претопише. У божански цвијет који се по њему и назва- Божур. И ено га и данас, послије више од шест вијекова, цвјета. Неу-

ништив је као што је неуништив народкоји га крвљу храни.

Чујемо ми и данас пакосне појединце како Срби славе своје поразе. Говоре то они који немају своје Видовдане, који су приземљени, који су лишени духовног уздизања А ми га славио с поносом. Чувамо косовске бесмртнике од заборавља. Чувамо и носимо као стег слободе и неуништивности српског бића. Није срамотно некад и заплакати, јер су нам знане оне мудре Његошеве-„Кукање је мати пјесме дивне“. Како ли су дивне пјесме поникле из туге и бола Царице Милице или Косовке Дјевојке.

Сјај Видовдана Срби су проносили кроз своју историју, која је, нажалост, често била мучна. Али видовдански ореол је Србе држао усправно. Није допуштао поклекнућа. Могле су се десити тамне мрље на том свијетлом небеском платну, али су оне биле ријетке, попут оног Видовдана 2001. године.

И ова Видовданска Повеља, коју установи Удружење за информативно-културну дјелатност „Свети Сава“ је један свијети драгуљ у сјећањима на тај велики дан и на чување успомене на њега Моја искрена захвалност дародавцу на овој почести коју ми указаше, захвалност организаторима ове манифестације на очувању видовданске славе. Нека им Господ узврати сваким напретком! (Соколац, јуна,2025.)

ЈУЛ

Крати се дан.

Вече пуно јеленака,
ноћ пуна свитаца.

Све малокрвнији,
хладнији
и мој живот
све је краћи и краћи,
све слабији.

УМИРУ ПЕСНИЦИ

Умиру песници,
моји пријатељи.

Одлазе.

Одлазе с њима и речи,
песме у повоју.

Одлазе заувек

Само су још живи
у моме сећању,
у књигама,
посветницама,

када их листам
у горким часовима самоће,
све моћније.

НИСМО РАЗУМЕЛИ

Ужурбано одлазе
они испред.

И нас већ неки
мотре у леђа.

Непрестано одлазе
низови људи.

И не враћају се.

Ми само слутимо
и не унемо да ослушнемо,
часовнике на рукама.

ИЗ РАЉА У РАЉЕ

Из раља прошлог
пали смо у раље
овог миленијума.

И опет глад, плач, јаук, нож, пожар,
коб, рат, крв, крах, ноћ...

А ситост, смех, радост, цвет,
поветарац, роса, узлет, дан-
никако да (о)свану

Остају (као и одувек) тако близу,
овде, одмах, на самом дохвату руке,
а ипак далеко, овде, управо, ту,
с друге стране од нас.

ПАМТИМ ЗАВИЧАЈ

Памтим завичај
без струје.

Но, ипак, ноћи су биле лаке,
провидне.

Уместо сијалица светлеле су
чиста срца сељана,
светла ведрих душас
светлела су кроз ноћ.

Мого се и без пертолејки, ,
и без месечине се могло.

Памтим завичај без струје,
срећне сусељане и у беди,
и неко давно, лепо људско доба.

БОЛАН САМ

Болан сам:
њиве без тежака,
запуштене, напуштене,
ничије.

Где су некада били пашњаци,
биле оранице, пшеница у крстачама,
коров, само трње.

Болан сам.

Обрадује ме тек
понеко мало стадо,
блејање јагањаца на ливади.

Или галама врабаца,
у крошњи мајушног стабла,
која ме на детињство сети.

Душко Ж. ПОПОВИЋ

СУНЦОКРЕТ ПОЕТА

Откад је отворио крупно око
тај је сунцокрет стремно високо.

Да лето брзо пролази примијети око вјешто,
тад цвијет одлучи чврсто – иза њега остаће нешто.

Међу мноштвом истих сунцокрета
изникнуо је тако и један поета.

Изнад Сунца и неба на крилу маште је летио,
сажимању свијета у стих свим срцем се посветио.

Стихове је шапутао вјетру и птицама са гране,
а они раширише пјесму на четири свијета стране.

Прошло је топло лето, сунцокрет је ишчезнуо,
а ко зна за чим је све тих дугих дана чезнуо.

Цвјетови цвјетају и увену на крају,
али ријечи пјесме заувјек остају.

Многи поету нису разумјели
– они који само цвјетати су умјели.

Рекоше просто да му је ударило сунце у главу,
сунцокрет за живота не дочека жељену славу.

Судбина пјесника је да тек кад увене
његове пјесме постану чувене.

Сунцокретов труд исплатио се на крају
– његове стихове данас сви знају.

И још и данас одговор траже
шта је пјесник хтио да каже...

Евита БОЈКОВАЦ

Књиге и идеје

МИЛОДАРИ ИЗ МОЗГА РЕЧЕНИЦЕ

(Читајући књигу Нешто с Анђелима Раде Димитријевића, објављену недавно у издању Удружења књижевника РС и Културног центра Градишка)

Описујући говор дјевојчице, једног од споредних ликова свог најновијег прозног дјела Нешто с Анђелима (о чијој жанровској одређености ћу нешто касније) Радо Димитријевића аутопоетички, без свјесне намјере да то чини, заправо описује свој аутентичан стил приповиједања : „... Причала је као да развезује чисту, изблиједјелу мараму и вади из ње милодаре: реченицу по реченицу, које спушта пред мене као златан хљеб, колаче, сир, мед и јабуке, па ме радознало и са неким посебним ужитком гледа и послушкује, ћути и чека...“

О томе како је дошао до наслова аутор читаоца обавјештава у „Слову на крају“, али он је то, рекао бих опет несвјесно, учинио и много раније, у дијелу текста који наводим: „Моћ ријечи је неиспитана. Има нешто с анђелима. Осјети се када читамо, слушамо, записујемо или говоримо. Ријечи живе као језгра у ораховим љускама, као матице у кошницама, као прашници у ружама, као отрови у жаокама шкорпија. Моћ ријечи је дар над даровима који човјека чини човјеком.“

Шта се крије иза наслова Нешто с Анђелима? Ту се читалац сусреће са десет прича уланчаних у кратак, врло кратак роман, проткан и фрагментима из раније објављених дјела. Пошто Радо Димитријевић ово своје дјело сам најбоље тумачи, дозволимо му да и рукопис који је пред нама „дефинише“ насловом једног поглавља/приче: ДЕСЕТ РЕЧЕНИЦА, ЦИЈЕЛИ РОМАН. Као што у посљедње вријеме краћим прозним формама окарактерисаним као кратка прича (у коју је смјештен један догађај, један фрагмент из живота, најчешће с једним главним ликом) и приповијетка (чију радњу је писац могао развити у романескну структуру) додајемо и појам кратке кратке приче, у чијих су десетак или нешто више редака најчешће до распрснућа сабијени догађај и мудрост достојни широко размахнуте новеле, тако би требало да постоји и одредница кратак кратки роман, која би могла да стоји и испред ове Димитријевићеве прозне творевине.

Нешто с Анђелима у поприлично лабаву али ипак опстојну форму својеврсног мозаика повезују аутобиографски елементи у којима преовлађују

ауторова сјећања на ратна збивања и на дјетињство, што утискује и најјачи, неизбрисив печат у душу сваког човјека. При томе писац не штеди осјећања, али их добро контролише, не дозвољава им да се разуларе у сладунаву мелодраму, што роман уздиже до својеврсне поеме у прози у којој се у складну цјелину сплићу рукавци мисаоног и емотивног, задржавајући своја основна својства, не утапајући се једно у друго. Да би то постигао, писац не објежи ни од афоризма који се често претаче у филозофему попут ове: „У тачки је мудрост, то је мозак реченице“.

Претходна реченица, ако овдје случајно зазвучи као истргнута из текста, у роману је складно уклопљена у цјелину. Она указује и на Димитријевићев стил у коме лирска обиљежја не нарушавају прозне принципе. Као што је већ речено, овај писац на најбољи и најпотпунији начин, увијек у самом дјелу које пише, ненамјерно, „тумачи“ своју поетику, па дозволимо му да то и овдје учини:

„У овој мојој свесци спавају виле – реченице, а у њима скакућу мали, несташни вилењаци – ријечи. Ту су скривене мисли као духови, чују се, али се не виде. Мисли су невидљиве куће које путују

од немила до недрага. Ја сам дјечак који замишља да сва зла овога свијета могу побједити књиге.“

Увјерљиве слике карактеришу Димитријевићев рукопис. Он увијек настоји да оне застрашујуће, какве су слике рата, на примјер разјапљеног стомака жене у коме убачени будилник гласно откуцава вријеме које је за њу прошло, „ублажи“ нечим макар мало ведријеим, у овом случају небом које кипти и бруји, да би послје тога могао да каже: „Рат – људождер пљуну ми сав свој отров у лице“. Градећи мозаик свог романа, писац ће, опет аутопоетички, подсјетити: „Свако слика свој портрет како зна и може, оставља траг онога што мисли да је, што је хтио да буде и, коначно, онога што је стварно био. Иза издајника остаће празан рам. И то је нечија слика.“

А шта је за аутора књига, „него једно велико и неизвјесно путовање!“ Шта читалац романа Нешто с Анђелима може срести на том „путовању“?

Већ у првом поглављу/причи сусреће га врло занимљива личност Преписивача кроз кога струји вријеме. Код њега нема језичких баријера, он текст на чудесан начин препознаје, не преписује га него га, као вајар, обликује у нови текст, удахњује му живот. Тако, рецимо, док преписује древни тибетански рукопис и по столу милује из година извајане женске груди, све око њега из стварног прелази у неки нови, паралелни свијет. Ноге стола постају жене и почињу да се свађају. Једна жена љепша је од других, он је жели само за себе, да стално буде с њим, па ће је отпилити, што ће бити кобно, даска стола пашће на њега. Када кругови забрује као потоци и

када превлада сумрак естетике, и етика остане у дубоком мраку, „... Човјек у рату заратује и сам са собом, постане попрште.“

Кроз цијели роман, читалац заједно с писцем, одгонета феномен огледала. У његовом фантазмагоричном гладном лицу огледају се ствраност и машта, очигледно и онострано, лице и наличје, човјеково и друштвено. У огледалу сјећања наћи ће се и дјечачка запитаност пред спомеником есесовском официру на бањалучком гробљу на коме је тај дјечак желио да уништи слику покојника, али му је мајка то забранила говорећи да и тај официр непријатељске војске има мајку која можда још чека његов повратак или бар повратак његових земних остатака. Дирљива је и прича о младћу који је умјесто киста одабрао пушку, а умјесто ликовне академије ратиште, као и она о страшили заодјенутом у униформу војника бивше Југословенске народне армије, а питање кћеркице упућено повратнику с ратишта: „Тата, хоћеш ли и твоја униформа постати страшило“ својеврстан је метафоричан коментар можда и актуелне друштвене стварности. Писац пред читаоцем отвара најскровитије кутке своје душе када прича о сахрани свог трагично страдалог синчића, при чему одгонета неке тајне поруке с изгледа његовог мирног лица док га спушта у раку.

„Многе књиге су обична прашина на књижевним бисерима. Само «дувати у свиралу, не значи и свирати»“, читамо у овом дјелу, али приче о неким писцима и њиховим књигама говоре о значају белетризованих трагова у трајању тековина човјечанства, Тако,

на примјер, књига „Рањено дјетињство“ Ђуре Иветића, који је као дјечак некако преживио страхоте усташких логора, увјерљиво свједочи о злу. Ђуро Дамјановић портретисан је својим врцавим реченицама и узгредним опаскама. Када аутор током ратних дејстава у манастиру Крка оставља свој од аутора потписан и њему посвећен роман „Прољећа Ивана Галеба“ Владана Деснице, игуман преузима улога наратора, а сам роман прича додаје ореол бола.

Срешћемо овдје и „милосрдног анђела“, који бомбама засипа Београд, што ће послужити као нека врста каписле да се каже како умјетност (нарочито у очима дјетета) чува свијет, као што то чине Ђопићева Жежева кућица, слике познатих српских сликара, фреске... У одржавању те равнотеже посрнулог свијета посебан значај имају дјеца и старци, стопљени у јединственог чувара људских вриједности. Пред њима се лажи повлаче поражене, а лажови бјесне због своје немоћи.

И опет – огледало. У његовом одразу зајезери се пишчево питање с елементима одговора: „Јесу ли злочинци и они који равнодушно гледају ратна звјерства? Ћутање о злочинима је гријех за Небо и злочин за људе.“ И икона у цркви може бити огледало ако човјек, размишљајући о грешкама и о гријеху, стане пред њу у тишини цркве са истином на уснама и покајањем у срцу.

Када се нађе лицем у лице с анђелима, писац размишља и о свом стваралаштву, па тако Радо Димитријевић закључује: „Свијет би био много бољи када би владари посветили толико пажње својим народима

колико писци указују својим ликовима“. Њега, како сам наводи, „неко и нешто нагони да пишем о овом најљепшем и најтужнијем микрокосмосу“. Није ли тај микрокосмос много сличан оном Бранка Ћопића, који ће кад крене у шетњу без повратка, записати: „Збогом лијепи и страшни животе!“ Сањарије писцу сурово заповиједају пожуду и патњу, он очајнички гледа у папир који му кроз малаксалу руку исисава живот, нарочито кад из њега цуре посљедње капи црвене патоке, како пише, упоређујући сопствену крв са онемоћалим цурком ракије која, извлачећи се из ракијског котла, свједочи о томе да је комина сасвим остала без снаге. Тако се и писац осјећа кад му понестане ријечи и када „тачка пада као гробљански грумен земље“.

Своју књигу Димитријевић завршава причом о човјеку, планини, упорности и о

огњишту које надахњује, даје снагу. Човјек је имао кућу испод сурове планине која је њему и породици наносила велике невоље. На савјете мјештана и супругине молбе да се премјесте на друго мјесто, остаје упоран у одлуци да не напушта кућно огњиште, чак ни онда кад ће се огроман камен сурвати пред сам улаз. Како га нико и ничим није могао уклонити, он је почео да га стрпљиво разбија. Послије дугог времена пред кућом ће остати само камена скулптура чији смисао се безуспјешно одгонета, али читалац ће лако схватити да је она споменик људској упорности и вјерности огњишту.

Овај кратки осврт завршићу констатацијом да књига Нешто с Анђелима Раде Димитријевића није само компилација одломака из раније објављених дјела него нова цјелина у којој су ти од-

ломци чврсти градивни елементи нове самосвојне грађевине. Конципирана и остварена тако, може послужити као школски примјер примјене фрагмена у књижевном поступку и фрагмента као поетичке одреднице, својствене постмодернистичкој прози. Умјесто препоруке издавачу за објављивање, рећи ћу само да би се ова књига, можда нешто најбоље што је овај писац написао (а мислим да сам прочитао све што је оставило траг његовог пера), требало да нађе у свакој библиотеци, па и у сакој кући, тим прије зато што се може читати од првог до посљедњег слова, али такође и тамо гдје је човјек случајно отворио да задовољи читалачку жељу, да нађе неку сувислу мисао или да се одмори од једноличног, можда и тешког свакодневља.

Ранко ПАВЛОВИЋ

Проза

КАМЕН ИСПРЕД КУЋЕ

Живио један богати сиромаша женом и осморо дјеце у малој кући, далеко од пута и града, близу ћудљивој планини, под њом као под неким чудовиштем које с времена на вријеме покреће земљу, ломи, руши, сакати и убија све око себе и тако наноси велико зло. Дешавало се то увијек изненада, без могућности да се спријечи или избјегне опасност. Див под горостасним стаблима и шумским цвијећем скривао је своју опаку ћуд и зле намјере.

Добронамјерни људи упозоравали су сиромаша да премјести кућу, да престане породицу и себе излагати немилости планине и нудили помоћ, а он је тврдоглаво одбијао сваки разговор о измјештању огњишта. Жени би о вечери говорио: Веле да кућу премјестимо као да је то нека обична ствар којој мјесто може бити и овдје и ондје. Добро ти веле и мисле добри људи. Везао си и нас и себе за ову бештију што нам о глави ради, узвраћала је жена.

Мучи, јадна! Човјек се може премјестити међу ове или оне, може, одавно се зна, али кућно огњиште једном угашено, нико и никада више не упали. Људима треба нешто свето и драгоцјено на земљи као и на небу. За мене је то мој кућни праг. Нећу се од њега одвајати жив, а коме се не свиђа нека иде с милим Богом. Тако је говорио Димитрије, човјек којем се са планине скотрљала велика стијена у двориште, пред кућни праг. Испријечила се испред улазних врата као тамни-

чар и у већ неспокојну кућу унијела још веће неспокојство. Нађе се ружна громада гдје јој није мјесто. Затвори улаз у нови, на старим темељима, с тешком муком изграђен дом.

Дом чистог днева, назвао је домаћин своју кућу, поносан на свјетлост која је гријала и обасјавала нове зидове и укућане. Послије несреће и не питајући за цијену Димитрије је тражио помоћ од свакојаким зналаца, безуспјешно. До машине која би га ослободила големог камена није могао доћи, а минери су се плашили да ће у покушају рушења стијене срушити и кућу. Суочени остадоше сами човјек и велики, љути камен, два непомирљива противника.

Димитрије бијаше обичан радник, каквих је безброј на свијету. Средовјечан, крупан и тих као угашени вулкан. Имао је очи смјеле, отворене и пркосне. То је био један од оних људи који су гледали у зјенице живота од најраније младости и невиђено видјели.

Помирио се са бјелосвјетским чудесима не падајући пред њима, већ увиђајући узалудност заметања сукоба из којег се не може изаћи као побједник. Са великим уљезом пред кућом није се могао помирити. Без јадиковки и не премишљајући много, узео каменорезачки алат и поче тесати стијену. Људи су мислили да ће за дан, два одустати од јаловог посла. И његова жена се надала да ће се брзо испразнити, сав свој јад на стијени искалити, па омекшати, уразумити се и људима приближити. А он, дође из шуме, одложи моторну пилу, руча и прихвати се лакшег алагата и тежег посла.

Ооој, ооој, довикивали су подсмјешљиво сусједи из до-

лине: јеее лии тооо Диимии– трии–јее истјее–рујеее ђаа–воо–лаа изз –каа–мее–наа?

Истјерује, дабоме, одговарао је он полугласно, без намјере и потребе да га чују. Тада би му се и стијена наругала шкргућући: Не можеш ми ништа, јадниче! Мани се ћорава посла!

Само мртав, инатио се Димитрије и сваки слободан тренутак користио у борби против уљеза. Личило је то на посао неразумног и тврдоглавог човјека. Многи су му дани пролазили у једноличном и мучном раду, али он се једнако упорно суочавао са својим противником. Пропао човјек, несрећа, говорили су његови ближњи. И дјеца његова почеше зазирати од оца, приговарајући мајци што га не смири и памети приведе. А она, очајнички је бјежала од клетви и ружних ријечи за кућу која је свима осим Димитрију постала тијесна и мрска. Кришом, као некада у младости, када се питала да ли је он воли, чупала је латице цвијета, нагађајући са стрепњом: Јесте полудио, није, јесте, није, није... ђаво ће га знати ко лаже, цвијет или ја сама себи...

Ни њој није било лако. Муж јој као зачаран, не одваја се од каменог зликовца. Одбацио је старе навике, заборавио, своју славу и обичаје. Само се нечујно молио Богу и тесао злотвора, гутао увреде ближњих и трпио подсмјех који је допирао из надмоћне стијене пржећи му лице.

Може се, говорио је стежући зубе, може се све обављати и без мене. Није ми ни до чега док имам уљеза пред кућом. Настављао је по свом не базирајући се на сузне очи жене и пријекорне погледе дјеце.

Радећи на уклањању каменог непријатеља, по његовој причи, зашао је у непознати и бољи свијет. У ријетким часовима предах, при крају борбе свог живота, тумачио је надахнуто: Мисли се да осим овог, другог свјета нема. Али тај свијет ниче, расте, уобличава се изнутра у човјеку када се он нечему посвети дубоко. Пред њим тада и мрачне силе постају немоћне, повлаче се, а иза њих отварају се невиђени путеви и неслућени видици.

Тако се прекорачи невидљива граница и зађе у свијетле предјеле одгонетки. Тамо се схватају најзагонетније загонетке у миру. Открива се суштина сама по себи као пупољак. У том опојном стању јасноће био сам узвишен, био сам човјек изнад свега, говорио је Димитрије.

Прођоше тешке, неспокојне године и смањи се камена авет, могла се лако заобићи. Димитрије је добио неколико нових бразда на лицу и мир у продорном погледу. Ударци су му постали одмјерени и прецизни. Комади стијене отпадали су овисно од његове жеље. Укротио је и чинио са њом шта је хтио. Престала је да му се подсмјава, само је јецала и цвиљела све тишим гласом. Кад је занијемила, у његовом дворишту више није било пријетеће громаде.

Остала је само лијепа и необична скулптура, невиђеног облика и неразумљивог значења. Мишљења су била различита и чудновата. Он, Димитрије се осмјехивао тумачима свог дјела трепћући подмлађеним очима као дијете збуњено непознатим лицима и нечувеним ријечима.

Радо ДИМИТРИЈЕВИЋ

Са писцима и књигама дервентског "Вихора"

Саосјећања која трају

Првог од пјесника давнашњег "Вихора" којег сам упознао је Ивица Вања Рорић, а прва књига коју сам добио је алманах "Вихор" објављен давне 1969. У тој невеликој али занимљивој књизи су пјесничка остварења четворице оснивача и чланова клуба "Вихор" – Јово Н. Ђурђић, Иван Лончар, Ристо Поповић и Ивица Вања Рорић. Од тада, дакле, датира моје познанство и сарадња са нареченим "Вихором". Књигу "Вихор" сам добио од њеног илустратора, одличног сарајевског сликара и мог друга из "Ослобођења", Боже Стефановића и мог илустратора репортажа које сам за те новине писао, а временом ћу упознати сва четворицу заступљених пјесника и сарађивати с њима. Са Ристом Поповићем, који је службовао у родним Доњим Вијачанима у

школи, радио сам на оснивању сусрета литерарних секција и основачких пјесника прњаворске општине, а који су, нетом, прерасли у својеврсне сусрете младих пјесника Босанске крајине, па и шире, уз гостовање писаца попут нашег другара, Љубивоја Ршумовића. Уочи прошлих братоубилачких ратних дођаја, 1989. године у Прњавору сам друговао, на књижевној вечери, са шесторо дервентских "Вихораша" међу којима – Милован Бјелошевић Бели, Славко Покрајац, Фрањо Милош и други. Тада сам од већине њих добио књиге које су издања клуба "Вихор", а у збирци Славка Покрајца "Стварност поникнућа" је пјесма "Док сам жив" која гласи: "Оштра је бритва/ али се оштрити мора// Док сам жив/ Нико ми неће/ Језик отупити".

Често сам умио говорити ову пјесму кроз све дуге и сјајне пјесничке године и сусретања, а нарочито кад сретнем драге "Вихораше". Преписујем овдје и биографију објављењу у поменутој књизи: "Славко Покрајац је рођен 1957. Године у Календеровцима код Дервенте. Завршио је гимназију и сад ради у Творници цијеви "Унис" у Дервенти. До сада је објавио збирку пјесама "Дани ницања" 1984. Заступљен је у заједничкој збирци "Над Укрином вихор". Објављивао у вишер листова и часописа". Посебна ми је драга посвета коју ми је Милован Бели Бјелишевић написао на својој књизи приповједака "Казивања Митра Липљанчанина" датирана датумом: 1.6.1989, што указује када се овај прњаворки скуп догађао.

Ратку Прерадовићу

1. 6. 89

Др. Милошевић

**„ZAR NEĆE DA SE ORAZUME KOJI
GOD ČINE BEZAKONJE, JEDU NAROD
MOJ KAO ŠTO JEDU HLJEB, I NE
PRIZNAJU BOGA?“**

Psalm 53, stih 4.

Има још доста тога што би се дало написати о том добу, али - о том, потом.

И гле чуда: вријеме, Бог и срећа су хтјели да сам се, одмах по оживљавању Српског књижевног клуба “Вихор”, Дервента, срео са пјесницима и првом књигом новоконституисаног “Вихора” а ријеч је о збирци пјесама “Молитва” Милорада Ђурђевића, објављена 1995. године. Главни уредник јој је Славко Покрајац, а Уређивачки одбор су сачињавали, уз Покрајца, још Савко Пећић, Зоран Станић, Љиљана Башић и Милорад Дивнић. Међу објављеним пјесмама у овој Мишиној књизи су и пјесме настале у родној му Зеници, али још којегадје, тамо гдје га је вихор рата одувао, да би га за “Вихор” и поезију у Дервенти нама сачувао, за све ове лијепе и живе, али тешке послијератне године и деценије.

Шта би још могло бити занимљиво осим дас мо Стевка и ја, за ове три деценије, чинили све што смо могли да доприносимо активности Српског књижевног клуба “Вихор” и значењу културног,

нарочито књижевног, пјесничког живљења новог града Дервента. Неке сам књиге дервентских писаца и ја објавио

у Књижевној заједници “Васо Пелагић” попут пјесничких књига Миодрага Мише Ђурђевића, Славка Покрајца, Vere Котопкин Ратковац и других, што је значило и врло блиску сарадњу дервентског “Вихова” и бањалучке КЗ “Васо Пелагић”. Нарочито се то огледало посредством пјесничких сусрета “Прљача”, али и у другим пригодама, када смо заједнички додјељивали захвалнице и награде једни другима, али и наша издања поклањали тамо гдје смо сматрали за сходно такво даривање.

Све ово, чини се, посве довољно говори о нашим међусобним прожимањима.

Р. ПЕРААДОВИЋ

Двадесет година
Ратку Стевци Прерадовићу
љубавна и ојасорична бера и лијепе вјеме
од Милошевића

2. Вујачић
18. 4. 1988. 89

Из личног дневника

Сусретања са лутајућим Бокељом

(Запис о власнику „Књижаре Со“)

Први, сасвим кратак, сусрет са Николом Маловићем имао сам у октобру 2023. године, на Београдском сајму књиге. У то вријеме сам прочитао његов роман Лутајући Бокељ. Тада сам му се „пожалио“ да ми је много лакше да га слушама, него да га читам. Наиме, до тог сусрета већ сам био погледао неколико његових интервјуа и гостовања. Одговор је био да сам изабрао његово најсложеније штиво, те да би за прву руку свакако био погоднији неки од осталих његових романа. Годину и по дана касније, пошао сам на љетовање у Боку Которску, али то нисам замислио само као туристичко путовање, већ сам то назвао пут са задатком; задатак је обићи Књижару Со и по могућности опет се срести са Николом. Не препуш-

там ништа случају, након што сам се смјестио и аклиматизовао у Мељинама, потражим и пронађем на интернету контакт телефон књижаре, окренем број, кад... јавља се сам Маловић. Љубазно представим себе и своју намјеру, питајући какве су шансе да се сретнем са њим, на шта он одговара да су шансе врло добре, односно да ће наредних дана углавном боравити у књижари, у поподневним и вечерњим часовима.

Непуна два дана потом, налазим се у „блу лајн“ аутобусу градског превоза и већ на другом стајалишту силазим у стари град. По каменим херцеговским фасадама сјенке су се смјењивале са бакарним сунчевим одсјајем и већ након неколико минута хода угледах добро познату зелену тенду са натиском „Књижара Со“ на српском,

на ћирилици, као и на енглеском језику „Salt Bookstore“. Није ли оличење и храбрости и мудрости, у поплави бесмислених англицизама и других изама код назива фирми на нашем говорном подручју, књижари недјенути име „Со“. Символика је вишеструка, а сама бутига је смјештена на тргу који је некада носио назив Трг соли. Упућенијима је позната прича о томе како је пок. митрополит Амфилохије, пролазећи једаред поред књижаре застао и рекао: Мудар назив. Мало сам задржан, завирих унутра, Никола сједи за ниским столом. Сам је. Одјеви је у кошуљу кратких рукава, кратке панталоне, сасвим природно, али оно што ми се учини неприродним и непогодним за ово доба године и поднебље јесу тешке и дубоке ципеле, као гојзерице. Цијели ентеријер је складно испуњен, наравно доминантно књишким фондом, али ту су и сувенири, магнети, привјесци, разгледнице и сл. Најављујем се са -Добар дан - одговара љубазно. Допуним са - Помаже Бог - прихвата још сусретљивије. Кратко се представљам, спомињући наш београдски сајамски сусрет, за који свакако не очекујем да га се сјећа, као и свој путни задатак. Нуди ме да сједнем. Погледом обилазим унутрашњост књижаре, док у мислима настојим посложити питања која сам припремио. А, припремљен сам добро. Већи дио претходне вечери провео

сам читајући о њему, гледајући гостовања и апострофирајући кључна мјеста. Понављам му „жалбу“ из Београда, како ме је Лутајући Бокел намучио те да сам дошао по нешто питкије. Ја бирам Галеба који се смеје, он препоручује Једро наде. Узимам обоје. Незаобилазно, дотичемо се прве реченице романа Лутајући Бокел за коју њен творац каже да је најкоментарисанија прва реченица неког романа, те да му је иста затворила сва врата установа културе у Црној Гори. Та реченица гласи: „Још увијек мислим на српском“. Ја му велим да сам увјерен да ће многа врата и да отвори. Нуди ми ракију. Прихватам. Охрабрен сам током разговора. Брзо анализирам досад изречено, цијеним шта је сљедеће погодно за изустити. Истовремено закључујем да досад нисам направио нити један погрешан корак. Питам за дозволу да фотографишем, затим испостављам молбу да потпише књиге, те да буде слободан да ми скрене пажњу ако моја радозналост пређе границу његовог стрпљења. Ту се мало и осмјехну, погледа ме јако немирним очима и додатно ме опушта ријечима - Па, слободно! Зашто се скужете! – А ја се скужам због осјећаја да се налазим на култном мјесту и

управо разговарам са његовим утемељивачем. Испијам другу ракију.

Фотографишем прво њега, па унутрашњост књижаре, а напоследку замолим неку муштерију која је у том моменту разгледала по полицама, да направи нешто снимака, скупа нас двојице. Када је завршио са исписивањем посвете „Галеба“, испод исте ставља отисак округлог печата књижаре, а на „Једро“, поред њега још један овалног облика. Потом, у папирну врећицу, која изгледа као да је сачињена од новинске дволиснице, пакује неки сувенир. По повратку кући тек сам установио да се ради о прстохвату морске соли, у малом најлонском паковању, са називом и логом књижаре. Колико оригиналности у овом човјеку, помислих. Када ми је сипао другу ракију био сам већ потпуно опуштен. Упитах га о доласку у Бањалуку. Овдје оне немирне и веселе очи за тренутак се умирише у дубоком, одсутном погледу. Објасни ми да су му многи обећавали како ће се потрудити око организације његовог доласка тамо. Каже како су та обећања давали вјероватно адренализовани доласком на море, али да се на њима све и завршавало. Ја се суздржим, мада исто тако адренализован и ништа не обећам у лудо.

Даље се интересујем како је на мору зими, да ли је на ту тему нешто записао или већ планира. Вели да се дуго хрве са том идејом, али да почиње да се плаши за властито здравље, напомињући да настајање квалитетног романа траје годинама, што подразумијева вишечасовно сједење за рачунаром, или каквом другом вешти за писање, па тако мјесецима

и годинама. Дотичемо се и неких политичких тема за које се унапријед ограђујем да не мора да ми одговори, ако не жели. Као да било шта друго мора. Међутим, без задршке исприча ми своје виђење и овдје упитаног. Трећу ракију одбијам. Једва се отргох из души угодног амбијента, мириса књиге и мора, добре ракије и пријатног разговора са *par excellence* интелектуалцем који оплемењује. Испраћа ме ван, ја опет ловим случајног пролазника да нас фотографише пред излогом књижаре, испод зелене тенде и поред зелених шкура. До краја разговора смо остали на „*per tu*“ али се јако срдачно поздрављамо уз унаду поновни у сусрет.

Никола Маловић српски је писац, књижар и издавач из Бокел Которске, захваљујући коме српска књижевност има излаз на море. Рођен је у Котору 1970. године. Аутор је романа, фотомонографија, историјских есеја, новисних чланака и др. Најнаграђиванији наслови су му Лутајући Бокел и Једро наде. Оснивач је књижаре Со у Херцег Новом. На званичној интернет презентацији књижаре, између осталог стоји: Официјелна боја Књижаре Со је бокелско зелена, традиционална боја приморских дрвених врата и шкура. Официјелни фонт, ћирилични и латинични Times New Roman – није оригиналан, али је за потребе свих врста типографских текстова најестетичнији. Официјелни језик у Књижари Со је српски – књижевни, не стандардни, ијекавског и екавског нарјечја, а писмо – ћириличко и латиничко.

(јули, 2025.)

Радомир ВУЛИН

Онтерпретације

ЖЕНИДБА МАКСИМА ЦРНОЈЕВИЋА

Унашој народној епској пјесми женидба је најчешћа тема. Кад се прегледају и проче циклуси наших епских пјесама стиче се утисак да су женидбе и бојеви (ратови) највише опјевани. Ратови, освајања и борбе за власт (пријесто) и територије са природним богатствима били су непрестани и немилосрдни. Ратови су вођени и због жена или дјевојака, а најчешће због престижа.

Требало би да је љубав покретач свих женидби и срећних или мање трајних бракова и љубавних романи. Требало би, али није бивало тако! Многе везе трајале су кратко и завршавале се трагично. Будући младенци нису бирали једно друго. Често се нису ни познавали. Женидбе и удаје су планиране да се повежу царства и краљевства и утврде границе и војни савези. Тако олако створена пријатељства и бракови трајали су кратко и раскидани из сличних разлога кад је требало.

О женидбама, сукобима, ратовима и драмским заплетима, а често и трагичним разрјешењима има доста примјера у нашој књижевности. Занимљива је то тема у свим временима. О томе су писали и пјевали и старији и млађи аутори, гуслари, романтичари и сви потоњи пјесници. О љубави се пјевало кад је лијепо, кад љубав цвјета, али

и кад је тешко што би пјесник рекао: „Пјесма нас је одржала, њојзи хвала“, „Шта је у пјесми пјевати се мора.“

Ово је био изговор кад су момци и дјевојке стихом саопштавали и оно што се уху слушалаца није допадало. Пјесма о женидби Максима Црнојевића не прија ничијем уху, али је остала дио нашег мита, легенде, на жалост и дио наше историје. Историја и легенда се толико преплићу да је тешко одредити границу гдје се сусрећу, а гдје се разилазе. Оно што сигурно знамо то су посљедице које су дуго трајале, а можда сукоби и вјечно трају. Трагична је и сурово истинита чињеница казана у стиховима: „Нијесу се браћа измирила, нити могу крвцу да умире (измире), но и данас ту крвцу просипљу.“

Овако обимну, сложену и драматичну грађу није лако описати и укрстити епске и историјске елементе. Зато, стварно, помози ми пребијела вило, да испричам све како је било! Јер, ово је наша највећа народна пјесма са 1226 стихова. То је наша епопеја (епос), наша историја. Пјесма о женидби из далеких крајева са непознатом дјевојком, али богатом фамилијом и то да се постигне важно пријатељство или престиж. Таква пријатељства се успостављају војном или економском силом или додворавањем просилаца са

силним даровима и новцем. Зато се Иво Црнојевић отискује на пут са три товара блага. Све то Иво харчи и моли будућег пријатеља дужда од Млетака да прихвати прстен вјеренички. Младу, будућу снајку, нико и не пита. Дјевојачко име се и не помиње и нећемо га сазнати ни до краја пјесме. Она је лијепа, богата, злосрећна и неприступачна за договор око златне кошуље, али јој писац (Старац Милија) ни име не помиње.

Драмска радња у пјесми почиње на самом почетку хвалисањем Ивиним да му је Максим, син и будући младожења, љепши од хиљаду сватова и хиљаду Латина. Пјесник наговјештава велику грешку Ивину и могући проблем због брзоплете изјаве.

Но иштети Иван на походу:
иде мудро, проговори лудо,
рече дужду, нову пријатељу:

„Пријатељу, дужде од
Млетака,

чекај мене с хиљаду сватова,
од хиљаде мање бити неће,
чини ми се хоће бити више;
кад пријеђем море у то поље,
ти истури хиљаду Латина,
нек ми срету у пољу сватова:
неће бити љепшега јунака
у мојијех хиљаду сватова
ни у твојих хиљаду Латина
од Максима, од мојега сина,
сина мога, мила зета твога.“

Узрок за велику трагедију су
красте од велике болести, куге

или сличних епидемија које су харале често у историји, а сад су задесиле Жабљак и околу њега („Тешка болест ове красте веље“).

Аутор пјесме, Старац Милија, је добро познавао структуру драме па је градио заплет, развој, врхунац, преокрет и расплет и у исто вријеме држао пажњу читаоца и слушаоца од првог до послједњег стиха. На основу текста пјесме, највећи мајстор стиха и наш најпознатији пјесник Лаза Костић написао је драму. Тешко је утврдити шта је оставило већи умјетнички домет, пјесма или драма. Оне се прожимају, допуњују и живе паралелно и трајаће вијековима.

Рјешење проблема настало због вељих краста Иван покушава ријешити одлагањем свадбе. Као што је познато, бјежање од проблема ствара још веће невоље. Познат је примјер из грчке митологије када Едип, бјежећи од неречене му судбине упада у још већу невољу и због тога тешко страда и окајава гријехе. Тако Иван, након 9 година спрема свадбу која је већ осуђена на трагичан крај. У пјесми се то најављује стиховима:

„Мио свекре, Црнојевић-Иво,
Максиму си срећу изгубио,
како с' другог зетом учинио.
Рашта, свекре, да од бога
нађеш?“

На погрешне потезе које Иван чини у планирању и припремању свадбе указивала је Максимова мајка и Иванов сестрић Јован капетан. Пошто је судбина свадбе већ била предодређена, Иван не слуша никога. Он опусти земљу, цио Жабљак и околна мјеста („сломила се земља у сватове“). Ива-

ну је био циљ да задиви свијет сватовима. Слика припрема за свадбу је у циљу и намјери да се задиви цио свијет не само и сватовима него и статусом Црне Горе. Позивајући сватове Иво наглашава бројност, љепоту и раскошни накит.

Посебно је снажна слика и снага топова абердара Крња и Зеленка. Њима се придружује још 30 топова. Јека (глас) топовски треба да стигне до Латина. На тај начин Иво најављује сватове и даје знак да му крену лађе преко мора у сусрет сватовима. Још значајније од тога је сакривање страха Ивиног. Он страхује од сусрета са Латинима након 9 година, од Максимове болести и од сталне латинске подмуклости. Овај страх разбија топовским плотунима:

„ Да се можеш, брате,
придесити

и ушима јеку послушати,
и очима сеир погледати,
ја кад пуче тридесет топова,
па кад пуче Крњо и Зеленко:
поље тутњи, а планина јечи,
Цетиња се вода успљускује,
попадале коњи на кољена,
а јунаци многи потрбушке.“

Овакве слике снаге и моћи топова, наравно хиперболисане, нема у нашој народној пјесми, поготово у вријеме када топова није ни било, бар не таквих и толико. Сватови, топови, накит, љепота и богатство не рјешавају основни проблем – Ивин страх. Он посеже за преваром и замјеном младожење. Сви Црногорци ћутке пристају и прихватају такав изнуђен потез и крију у себи два лица истине. Латини не знају, али слуте да се нешто догађа, а и љути су због кашњења од девет година. И они желе да оставе

утисак славе и богатства у раскошним дворима и свадбеним даровима.

Занимљиво је уочити да се у пјесми не помиње љубав међу младенцима. Они се и не познају. Нико их ништа не пита. И Латинима и Црногорцима треба какав такав савез и пријатељство ако их случајно неко други нападне. Они се не воле и не гаје искрене и добре намјере. То несретни младенци не знају. Зато долази до сукоба око једне златне кошуље и друга два поклона. Народни пјесник је наговијестио овакву несрећу стиховима:

„А да видиш злосретне
пунице!

Она носи од злата кошуљу,
Која није кроз прсте плетена,
Ни у ситно брдо увођена,
Ни на разбој она ударена,
Но кошуља на прсте плетена,
У колијер уплетена гуја,
Љута гуја – гуја ће га удрит...“

Бројни сватови, бљештавило накита и богатства и друге сватске даворије нижу се све до испраћаја сватова и преласака преко мора:

„Ја кад бише пољу под
Жабљака,
Ђено су се браћа састанула,
Ђено ће се с јадом
растанути...“

Падају маске са лица, открива се тајна о замјени младожења и почињу најтрагичније сцене. Обистинили су се страхови и предсказања у сновима. Крах славља и богатства, славе и весеља и потпуни суноврат је у стиховима:

„О мој тасте, дужде од
Млетака,

Купи војску, сву латинску
земљу,
те ми харај бијела Жабљака,
И ти води милу твоју шћеру,
Ни љубљени ни омиловану,
Мене прође моја госпоштина,
И држава моја краљевина,
Хоћу бјежат преко земље
дуге,
Хоћу бјежат цару у Стамбола,
Како дођем, хоћу с
потурчити.“

Исто учини и Јован капетан,
па се обојица нађоше у царевој
служби и тако проведоше
по десет година у Стамболу.
Као награду су добили паша-
лук и могућност да управљају
дијелом Црне Горе. Због
ранијих сукоба, сталне бор-
бе за власт, неједнаког богат-
ства у добијеним територијама,
настављају се сукоби па ту
крвцу и даље просипљу.

Народни пјесник, Старац
Милија, је пјесму врхунски
испјевао. Кажу да није могао
да стихове казује (рецитује)
већ их је само пјевао. Во-
дио је развојну линију при-
че, догађаја и ликова тако
узбудљиво да слушаоци и чи-
таоци са нестрпљењем очекују
шта ће се десити на крају, а зна-
ли су да је крај трагичан.

На основу пјесме Лаза
Костић је написао драму. Би-
ло му је лако јер је структура
пјесме грађена по свим прин-
ципима добрих старих епопеја,
снова и претсказања, митова и
легенди о женидбама из углед-
них и моћних династија.

Заљубљена Анђелија пјева
пјесму „Еј, пусто море“ и сања о
одсутном Максиму. Лијепа, на-
дахнута и хармонична пјесма.
Буди емоције и подстиче друге
на излив лирских емоција но-
вим стиховима:

„Еј, пусто море! Еј пусти
вали!
Поносни бељци, срчани
ждрали!
Ви ми сву моју радост
пренес'те,
И опет зато уморни нестел!
Који је од вас блажени ћога,

Што ј' одно морем драгана
мога?
Ил' није један толико сретан?
Пена вас бела све подузела,
Сви сте га, ваљда, трком
пренели,
Зато сте бесни, коњици вели!

Ал' да вам спустим на плећа
гојна
Тугу кад драга изгуби војна,
Тај терет не би пренети
прегли;
Сви би ко јањци у море
полег'ли;
Туга би моја у море пала,
Ал' би и мене собом
од'звала.“

Први пут у драми сазнаћемо
да се дјевојка зове Анђелија и
да је познавала Максима, да га
је завољела и о томе је и пјесма
написана. У драми сукоб
настаје кад се у исту дјевојку
загледају два брата (рођака). И
ту је расплет трагичан. Браћа
се воле и спремни су да се
жртвују, да препусте дјевојку
један другоме, али онај исти
усуд из пјесме је јачи и траги-
чан крај је неизбјежан. Брат-
ска љубав и братски гријех и
опрост треба да се разријешу
пред Богом. То су велика и теш-
ка питања и теме које налазимо
само у најпознатијим дјелима
наше и свјетске књижевности –
нарочито и наравно у народној.

И пјесма и драма имају
историјски предтекст и основу
у помињању личности из вла-
дарске породице Црнојевића.

Иван Црнојевић и његов син
(синови) били су господари Зе-
те и дијелова Црне Горе, вла-
дали су и самостално и као
вазали. Мијењали су савезни-
ке и супротстављене стране у
граничним предјелима, али су
трајали и преживљавали.

Током 15. вијека били су
једина српска династија. О
томе колико су владали, ка-
ко су се сналазили у борби са
надмоћнијим сусједима и про-
тивницима и како су владали
са својим поданицима у Црној
Гори историја је рекла своје
истине и оцјене. Знамо добро
како историја цијени и савре-
мене догађаје, а како тек тако
далеку прошлост. Историјски
догађаји, чињенице и ликови не
можемо мијењати ни на свој на-
чин пресуђивати и оцјењивати.
Зато се враћам основној теми
обрађеној пјесмом у пјесми.

Драма Лазе Костића „Мак-
сим Црнојевић“ и историја о
Црнојевићима без пјесме не би
били што јесу без маестралног
текста нашег најпознатијег на-
родног пјевача Старца Милије.
Пјесма „Женидба Максима
Црнојевића“ уводи нас у ред
са Хомером и другим вели-
ким писцима славне и теш-
ке прошлости. И на крају још
да поновим, усмена народна
књижевност је извор и узор за
све оно што је касније ствара-
но у вријеме писане (новије)
књижевности.

Зато истичем размишљање,
раније записано, о историји
као учитељици живота да је
наша народна епска пјесма
професорица живота и да јој
се захваљујемо што је одржа-
ла и сачувала наше сјећање и
памћење на херојску и славну
прошлост.

Миленко ВУЧКОВИЋ

Проза

Подли Шабро

На врлетном Станића Брду, једном од раштрканих заселака села Јелашиноваца, налазило се истоимено радилиште. Недалеко одатле била је продавница мјешовите робе, а двадесетак метара даље повелика локва у којој је задовољство налазило десетак дебељушкастих прасића, власништво шумског предузећа. Узгајали су их за властите потребе. Хранили су их отпадом из кухиње, прекрупом и буковим жиром. Прасићи су бујали као из воде.

Свакога јутра прије одласка у одјел, радници су се тискали око локве, испијали чоканчиће ракије, коњака или вињака, причали догодовштине, смијали се, задиркивали овог-оног, пјевушили, па дрндавим аутобусима који су гмилили по излокваном макадаму, одлазили на посао.

Свјежег, сунцем обасјаног и росом натопљеног јутра, окићеног мирисом повјетарца, у локви су затекли пијаног Неђу Перишића, возача „Ц“ категорије. Теретним камионом је возио балване из Грмеча у Пилану у Сански Мост, на прераду. Често је био „цуга“, али и велики мајстор свога посла. Играо се за воланом као дјеца с лоптом и, могло би се рећи, уредно обављао посао. Дневно је бацао три туре, једну више од осталих возача. Радници су се грохотом смијали, видјевши га како у чизмама танца по блату. Причао је нешто у њедра, а они га подстицали и уживали у његовим шалама, доскочицама и којекаквим заврзламама.

Како из Јелашиноваца није било аутобуског саобраћаја за Сански Мост, Неђо је уз надокнаду коју је сам одређивао, теретним камионом, осим балвана, возио и путнике. У кабину је трпао жене и дјецу, а људе усмјеравао на балване. Великом ризику били су изложени и он и путници. Али, за срећу божију, све је текло како треба. Око четрнаест часова из Пилане је ишао по трећу турску балвана. Путници су га чекали на цести изнад Мухића. Пењали су се на каросерију, китили као гроздови, држали за ланце, клатили, пјевушили, у сваку окретали. И тако, из дана у дан.

Поред Мирка Врућинића званог „Мируша“, стајао је двадесетпетогодишњи „Шабро“. Надимак је добио у раној младости по шабравом ишињаном лицу с дубоким браздама. С тим надимком се сродио и прихватио га као своје

друго име. Био је Шабро за родитеље, браћу и сестре, за другове, комшије, цијело село. Својим смицалицама и подвалама предњачио је не само у свом него и сусједним селима. Уживао је у невољама људи које им је приређивао. За лоповлук је добијао батине, али и настављао по старом.

Док је Неђо танцао по блату, Шабро је неоткуда донио ћок и ставио на сред локве. Тумарајући лијево-десно, Неђо је натрнтао на ћок, сјео на њега, па наставио да провоцира раднике:

- Видим да вас има преко стотину! Кладио бих се у сандук коњака да сам паметнији од свих вас заједно! Ви сте, ем глупи, ем тврдоглави! Прави магарци!

Људи су се смијали, добацивали, појединци негодовали.

- Сад ћу провјерити колико сте паметни-Неђо ће, па настави: - Ко зна шта је геометријска тачка?

Људи усмјерили поглед према њему, смијуље се, жагоре, навијају чоканчиће...

- Не знате, а?! Знам да не знате! Шљокати знате! Да знате, не би били блентави као усукане нецјепке букве!

- Не знаш ни ти, Неђо! - повика неко из масе.

Неђо уста, испрси се, обухвати присутне погледом, па ће одважно: - Геометријска тачка је тијело без димензија!

Људи се убељили у њега, потврђују главама, а онда га и аплаузом наградише. Неђо се узодао, мљацка чизмама по блату, па ће наједном:

- Поставићу вам још једно лагано геометријско питање. Ко први правилно одговори, добиће сандук пива.

Људи исколачили очи, не трепћу. „Сандук пива, човјече! Знаш ли колико је то флаша? Ух, што не идох у школу?!“

Шабро се почеша по глави, па ће самоувјерено: - Урош ће освојити награду! Ишао је у гимназију!

- Јест ишао! - добаци неки бркица - али је није завршио.

- Слушајте пажљиво питање! - Неђо ће. - Квадрат над хипотенузом, то зна свако дијете, једнак је... Чему је једнак?

Људи се ускомешали, зује као рој пчела пред бжежанију из кошнице.

Драго Врућинић

ГРМЕЧКЕ ПРИЧЕ

Уроше, говори! - подстичу га рођаци.

- Знао сам, али заборавио! - снуждено ће он.

Неђо обијесно ликује, провоцира их, омаловажава...

- Ево шта сте требали рећи, смрдљиве празне главе: - Квадрат на хипотенузом, то зна свако дијете, једнак је збиру квадрата над обе катете!

Док су радници Неђи честитали, тапшали га и аплаудирали, Шабро је неосјетно ушао у локву, изврнуо ћок, обрљао га блатом и вратио се на своје мјесто. Идући уназад, Неђо натрнута на ћок, па покушавајући да сједне на њега, исти се обрну, а он зарони у блато. Толико је био блатњав да је личио на угојену обрљану свињу. Покушавајући да устане, поново је заронио у каљугу. Људи су се грохотом смијали и жуборили попут орљања јаког планинског извора. Клатећи се на несигурним ногама, оштро је сијевнуо очима, па се прокривио:

- Ко је изврнуо ћок, мајку му покварену?! Сазнам ли ко је, одераћу га као Муса јарца! Говорите, што кријете лопова!

Радници се ускомешали, ушутили, гуркају се, згледају, шапћу... Шабро баци поглед на Мирка, најпоштенијег и најљудевнијег човјека у селу, па ће подругљиво:

- Мируша, што изврну ћок, па се човјек обрља у блату као прасац?

Чувши шта Шабро рече, Неђо љут као бијесно пашче, разроко сијевну очима, накостијеши се, дотетура до Мирка, па га свом снагом удари ногом у цјеваницу. Мирко болно јакну, зграби љескови штап, па поче Шабру плијевсти по ногама. Људи притрчаше и раздвојише их.

- Убићу те, лопове! - дерао се Мирко. - Што том бенцу не кажеш да си ти изврнуо ћок, «бем ти поштење!»

Више од мјесец дана Шабро је избјегавао сусрет са Мирком. Знао је да је Мирко повријеђен, па му је бјежао с очију. Како га је копкало у грудима, одлучио је да се сусретне са Мирком, изгледа неспоразум и закопа ратну сјекиру. Скупивши прегршт храбрости, Шабро се молећиво обрати Мирку:

- Опрости ми, Мируша, молим те! Хтио сам се нашалити, а види какву сам говнарију направио. Дозвољавам ти да ме ишамараш, нећу се љутити. Молим те, не окрећи главу од мене.

Мируша састави обрве, плуну на земљу, нешто промрси, па крену својим путем. Шабри ни покушаји да се извине Мирку, нису уродили плодом.

Почетком септембра сусрели су се код Луђине појате. Шабро мортус пијан, појавио се иза живице. Тетурао је на несигурним клецавим ногама с непуну флашом ракије у руци. Стао је испред Миркове запреге којом су он и супруга Милка кренули у Ограду по сијено. Пришао је коњима и ухватио их за узде. Збуњени Мирко оштро дрекну на њега:

- Одби од коња, лопове!

Шабро га благо погледа, па ће дрхтавим гласом: - Не пуштам коње док се не помириш са мном. Можеш галамити на мене, можеш ме тући, нос ми разбити, тољагом бијелити, али се мораш помирити и пружити ми руку. Грize ме савјест, човјече! Извињавам ти се хиљаду пута, добри мој Мируша.

Милка погледа мужа, па га поче молити да се помири са Шабром. Мирко се сажали, мало ошутити, сиђе с кола и пружи му руку. Усхићени Шабро га загрли и пољуби у оба образа.

- Хвала ти, Мируша! Велики терет си ми свадио с леђа.

Док се клатио као конопља на вјетру, Мирко му чита лекцију: - Направиш ли други пут исту грешку, сравнићу те са земљом!

- Нема „други пут“, одлучно ће Шабро. - Из прве будалаштине извукао сам велику поуку.

Попили су по гутљај ракије, запалили цигарете, поздравили се и кренули сваки својим путем.

Драго ВРУЋИНИЋ

Сјећање на Алексу Микића

„Говори своју поезију“

Раних седамдесетих, а могло је бити и половином седамдесетих прошлог вијека, у два наврата учествовао сам на књижевним сусретима на којима је наступао Алекса Микић, писац, родом из Буквика код Брчког. Ако ме сјећање не vara, манифестација се звала „Селу у походе“ а организована је сваке године према плану Општинске заједнице културе Брчко. (Тај књижевни сусрет могао је бити и уз неку годишњицу, можда шездесети рођендан Алексе Микића или нешто сл).

Први наступ је био у Дому ЈНА (сада је то Дом Хрватског друштва „Напредак“). Чини ми се да сам говорио своје пјесме „Удовица“ и „Сељаци“? Други наступ, вјероватно у истом дану, догодио се у Задружном дому у Буквику. Организатори су саставили неколико столова у полукруг гдје су мјеста заузели писци. Био сам најмлађи учесник на тој сеанси (средњошколац или већ студент?) Сједио сам последњи у низу, гледано из публике, а први, с лијева на десно, је био Алекса Микић. (Блиједа су сјећања на остале учеснике; могуће да је ту учествовао и Бошко Ломовић, књижевник из Србије, који је неколико деценија радио и стварао у Брчком. Углавном, поред Микића било је још неколико познатих пјесника, писаца).

Када ме водитељ прозвао, устао сам и говорио напамет пјесму „Прољеће“ Витомира Вите Николића, црногорског пјесника, новинара, боема:

Старији за таму јесени тмасте
и грубљи за грубост ове зиме
прошле,
ја вам овога прољећа нећу
махати, ласте,
и нећу вам рећи топло добро
дошле.

Врапцима ја морам, њежно
као отац

рећи нешто лијепо у дан овај
плати,
врапцима том ситном
грумењу живота,
што је цвркулало зимус на
међави,

док сте ви негдје, испод туђег
неба
изводиле своје игре
враголасте.
Не, ваш ми цвркул сад, збиља,
не треба,
размажене госпођице ласте.

Они су зимус зебли испод
стреха,
они су вољели и голо ово
грање.
Моје поштовање, весела руљо
смијеха,
другови врапци – моје дубоко
поштовање.

И, док су остали учесници
говорили или читали пјесме
или одломке из прозе, до мене
из руке у руку, с чела колоне,
стиже цједуљче, откинути дио
неког листа на коме је писала
порука: „Млади пријатељу, на
оваквим сусретима

боље би било да говорите
своју поезију!-Алекса Микић

У тренуцима док сам читао
поруку Микић је читао причу о
свом дједу из „Сунчане обале“,
а кад поново дође ред на мене
говорио сам своју пјесму
„Удовица“...

Памтим добро ову поруку
из времена када смо, и
млађи и старији ствараоци,
били опсједнути стиховима
Вите Николића, Пере Зупца,
Изета Сарајлића, Лорке,

Јесењина...знали смо много њихових пјесама напамет, не само зато што смо их учили по средњошколским рециталима. Што се мене тиче, било је то вријеме стваралачких почетака у коме и није било баш широког репертоара властите поезије. Без обзира, савјет писца Алексе Микића, уредника „Малих

новина“,тада најтиражнијег листа у Југославији, озбиљно сам схватио и данас, постарост, на књижевним сретањима радије говорим своју поезију.
Брчко, 28.02.2022.

Саво Д.ТЕОДОРОВИЋ

Напомена: Записано по наговору сјајних људи из Градског архива Брчко, Тамаре Виоглавин-Манчић и Ђазима Суљевића који ће, заједно са СПКД „Просвјета“ уз 110 година од рођења познатог писца, 24.06. ове године припремити изложбу о Алекси Микићу.

MOLITVA

BOŽE SVETI, DA LI VIDIŠ
STRADANJE I MUKU NARODA MOG,
KAD TO NE VIDE MOĆNICI ZLA,
U SLJEPILU SVOM.
UČILI SU NAS,
PRAVEDAN BITI,
TUĐE NE OTIMATI,
SLABE ZAŠTITITI,
DOBRO DIJELITI,
ČOVJEK BITI.
KAD TO NIJE MOGUĆE,
BOŽE SVETI,
DAJ MI JEDNU VELIKU MREŽU,
DA SVU MUKU I ZLA NARODA MOG,
UHVATIM I U BEZDAN BACIM,
NEBO SUNCU DA DAM,
I SVAKOM ČOVJEKU ŽIVOT I RADOST DA VRATIM.

Nedeljko Z. MILAKOVIĆ

Прво објављивање

ОДА МАЈЦИ

Нешто мирише
то је проја и пријеснац , чини ми се
Нешто мирише
то је сок од наранче и љубав, чини ми се.
Не постоје ријечи које носе довољну тежину
да оправдају и покажу моју милину.
Видим колач
али исто видим труд и пажњу
видим намјештен кревет
и лаванду на јастуку
заправо видим љубав украшену
и на њој машну
заправо видим своју мајку.

Николс ЉЕПАВА НИНИ

О књизи је ријеч

СЕЋАЊЕ НА ДОСТОЈНОГ КОЧИЋЕВОГ СЉЕДБЕНИКА

Поменик Ђуро Дамјановић, припремили Видосав Ђурђевић и Ранко Прерадовић, Књижевна заједница „Васо Пелагић“, Бањалука, 2025.

Врло занимљиву књигу посвећену писцу боему Ђури Дамјановићу, Поменик, припремили су Видосав Ђурђевић и Ранко Прерадовић, а објавила бањалучка Књижевна заједница „Васо Пелагић“ баш 6. маја ове године, када би аутор чувене збирке приповиједака Магла у рукама прославио осамдесети рођендан да није фебруара 2009. на трагичан начин прешао из живота у своје дело, анегдоте и памћење. По чему се ова књига разликује од осталих публицистичких и књижевнокритичких радова објављених у посљедњих петнаестак година? Првенствено по томе што су ранији текстови били посвећени или Дамјановићевом не баш обимном, али врло значајном и вриједном књижевном делу, или његовом боемском животу. Прикупљањем и објављивањем пишчевих углавном мање познатих прозних и поетских остварења, те његових раније забиљежених запамћења и сјећања пријатеља с којима се дружио, Прерадовић и Ђурђевић успјели су да приближавањем читаоцу Ђуриног опуса и његових основних поетичких обиљежја неосјетно завире

и у његов боемски живот. То међусобно прожимање дало је овој публикацији посебан шарм.

У надахнто писаном кратком предговору универзитетски професор и бивши председник Републике Српске Никола Поплашен, који се дружио са Ђуром, посебно је истакао његову мисао да нимало није лако успети у животу после смрти. Слиједи Дамјановићева Моја прича о мени, писана по завршетку Филолошког факултета у Београду, коју завршава реченицама: „И тако ето, постао сам професор и књижевник. И тако ето, пишем, спајам ријечи.“ Када је Дамјановић, можда бјежећи од себе самог, деведесетих година „пребјегао“ из Београда у Бањалуку, књижевник и један од приређивача ове књиге Ранко Прерадовић обавио је разговор с њим за сарајевско „Ослобођење“, али никада тај интервју није објављен, да би тек сада нашао место у овој књизи. Суштина разговора двојице књижевника сажета је у наслову – „Завичај умјетника је извориште умјетности“.

„Пишчево перо је рука која ријечима фотографише лица времена.“ Овом реченицом Ђуро Дамјановић започео

је предговор својој збирци приповиједака Магла у рукама објављеној у едицији „Ауторов избор“ бањалучког „Гласа српског“ 1998. године. Према концепцији те едиције, аутори су сами сачињавали свој избор и писали предговор или поговор. Дамјановић се одлучио за збирку Магла у рукама, први пут објављену у београдској „Просвети“ 1974. године и одмах овјенчаној угледном наградом „Исидора Секулић“. На молбу уредника (узгред, писца ових редова), у њу је још, за ово издање, уврстио антологијску причу „Јевташ кад дође зима“, објављену у „Политици“. У предговору се углавном бавио „муком“ коју му је задавао избор наслова збирци те давне '74. године прошлог вијека, јер „Требало је сада све своје написане речи крстити у Приповедачкој Цркви Језика“. Идући рано ујутро из родних Голеша, на Змијању, уз ријеку Сутурлију према Бањалуци, одакле ће у Београд, спасоносна магла напосто је сама „улетјела“ у наслов.

У тој збирци налазила се и прича „Голимјесто“ која ће, након што ју је Ненад Радановић уврстио у Антологију босанскохерцеговачке приповијетке, а у њој се препознали неки партијски и државни руководиоци у БиХ, довести достојног Кочићевог

и Ћопићевог сљедбеника у приповедној прози у центар политичке и књижевне пажње у тадашњој Југославији. Књига коју је објавио бањалучки „Глас“ повучена је и уништена, Ђури се пријетило судом и затвором, новине су опширно писале о томе, а у одбрану изузетно талентованог писца стали су Бранко Ћопић, Скендер Куленовић, Данило Киш и многу други значајни писци и културни радници. „Грмели су усред зиме (1976), слали муње, пуцали су на ме из свог комунистичкг грома! Ја сам тад би млади храст. А они су ме сматрали трном, а себе храстом који је убо још један неки ретки трн“, написао је у свом тексту Дамјановић.

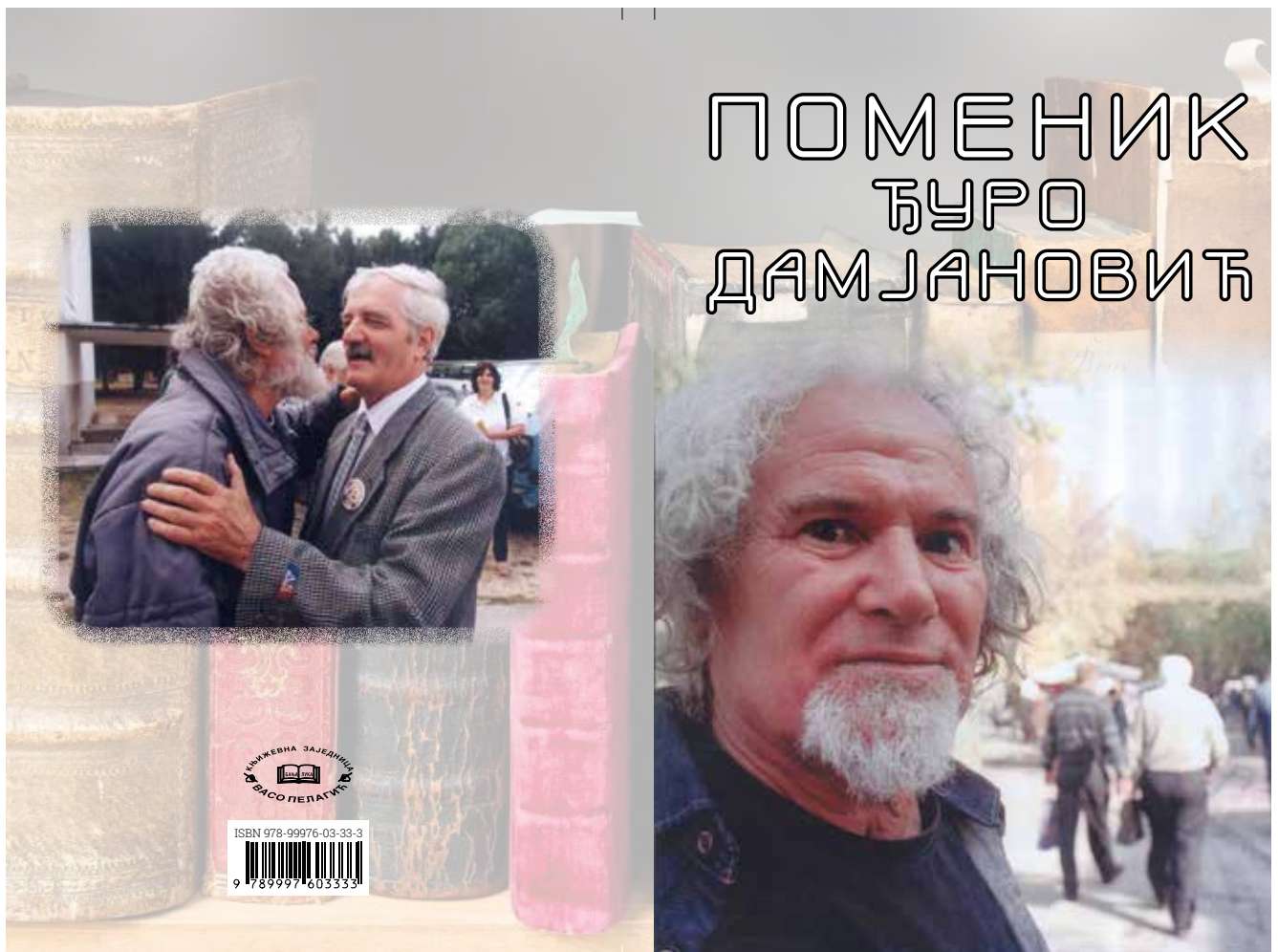
Читалац ће у Поменику наћи и неколико мање познатих Ђуриних пјесама, записа и прича. Из пјесме „Змијање“,

као јутарња магла из котлине оне рјечице Сутурлије, напросто навиру бујице осјећања. Ко је био на Змијању/ он је био на небу. Јер, Змијање је сваком завичај/ ко у срцу има реч/ небеске љубави, можда и зато што Свако је брдо на Змијању/ Црква. Наилазимо и на одломке критичких запажања о дјелу Ђ. Дамјановића које потписују Игор Мандић, Сретен Вујковић, Живко Малешевић и Тања Ступар Трифуновић, а ту је и неколико пјесама и кратких прича посвећених овом писцу. При самом крају објављена је и његова пјесма „Ручак са Ћопићем“, написана октобра 1983, која се, након што се описују невоље с недостатком папира када једна обожаваатељка жели да добије аутограм од великана из подгрмечких Хашана, завршава стиховима који би могла да

нађу места у свакој антологији свјетског песништва: О, преко тањира, на чистини листа,/ помало дрхтаво потписа се биста.// Подне се у сату већ одавно клати,/ ручали смо, ето, ручак јесен плати.

Није намера приређивача била да цјеловито освијетле живот и стваралаштво овог писца, али су за његов осамдесети рођендан на лијеп начин скренули пажњу на омиљеног приповједача, романописца, пјесника, боема, „само да се било шта уради да не падне скрама на личност и дјело великана, нашег Ђуре Дамјановића, трећег у оном знамом низу гдје почиње Петар Кочић, а наставља Бранко Ћопић“, како и сами пишу у поговору „Толико од нас“.

Ранко ПАВЛОВИЋ

Мјесто сатирикона

ПИСМО РАДОЈУ ДОМАНОВИЋУ

Праштај, рођени, што те узнемиравам, а рачунам да си се, ваљда, одморио од живота, па дај, велим, да га подсјетим на дуговање које је оставио. Ми, који смо, ко бајаги. живи, не опраштамо лако. Не заборављамо ми да си доста написао, да си се борио, али... Нешто се не може опростити.

Ето, мој Радоје, све ти могу опростити: и Страдију, и Дангу, чак и Вођу, али не могу нико што прерано оде и што нас напусти у овом времену. Знам ја да човјек не бира ни вријеме ни мјесто кад ће се ни гдје родити, али, много си, брате, зијанио што не поживје у овом вакту. Какав би диван материјал имао само у школству, а о другом да не причам. Наша нада, наша дивна омладина! Да видиш како користе сваку прилику, чаки трагедије, само да докажу своју револуционарност. Ето, скоро се сруши нека настрешница и изгину доста народа. Одмах је наша омладина показала пијетет према покојницима. Организују се неке шетње, пјешке и на бициклима, од града до града, блокираше се улице и факултети. Ево већ мјесецима одаје се 15-то минутна пошта покојницима (Покој им души и нека им Господ додијели рајске насеље!), али се често деси да се одавање те поште заврши пјесмом, колом и пијанком уз обилату мезу прасетином, па се сјетим онога чика Јове и оне његове пјесме- „Силна жалост чаше суши / све за покој бабе души“. Нека ми Бог опрости што тако нешто и помислих! Легли на душу веселом „Вођи“ да је он крив што је пала настрешница. Ама, није ни он цвјећка, али, брате, товаре му на леђа и што може и што не може носити.

Но, ти знаш да револуција нема милости ни према коме. Мора се све извести на чистац. Оснивају се неки пленуми, сенати, ректорати, деканати... Чујем да се и Вртићи припремају за акцију. А и били су, брате, запостављени и заборављени Зар заборавити оне на којима лежи будућност. Пронеси се вијест („Озна све дозна“) да хоће да оснивају некаква Вијећа старца. Неће они неке пленуме; кад су студенти, средњошколци и основци ушуткали своје професоре и наставнике, могу и они те своје тете. Истина, оне их хране, воде у кревет на спавање, мијењају пелене, бришу им нос, па и гузу, али... Изгледа да су оне заборавле ону стару мудрост- „Не знаш ти мајко како је родити дијете“. Ми јесмо млади, али младост мора бити револуционарна. Оснивамо Вијеће старца! Неко нам је причао да је то било и код неких старих Грка, па и код неких Дубровчана. Е, ми ћемо претећи и студенте (ко да је важно што они имају узасе на блокадама до-

ста професора!), и њихове пленуме ректорате, деканате...

Е видиш, мој Радоје, како крупним корацима гази наша Србија. Па зар није туга што нема тебе, Нушића, Змаја...

Далеко смо ти отишли. Ситница су ти те твоје неке медаље, одликовања. Па знаш ли ти да би за килограм кокаина, нашег савременог изума, наших нових достигнућа, могло купити стотине килограма те твоје гвожђушине коју ти називаш ордењем. А кокаин! Какволије то богатство! Добро, не кажем да га има на претек; у грамима се продаје Али од тог грама постајеш сила над силама, не знаш шта радиш од среће.

Е, то је само једна благодет. Наша цивилизација је направила велики искорак и у формирању породице. У твоје вријеме били су незамисливи једнополни бракови. Сад се, брале мој, момци жене момцима, дјевојке дјевојкама.. Колики је то напрадак у слободи личности; немаш дјеце, немаш ни бриге око њих. Ни трошка. Тај се новац може паметније искористити. Ето, нпр., за тај кокаин. (Знам тзе добро какав си; ти не би рекао кокаин него КУКУИМ!)

Ја ти споменух само неке „вриједности“ о којима би ти писао А колико би их тек ти нашао. Каква би то књижевност била. Зато ја и кукам што те нема сада. Лакше би било кукати удвоје. Нема нам наде. Некад се говорило- Има Бог одакле дати, ако има коме. Изгледа да нема. Утјеха је да има доста мјеста у Деветом Дантеовом кругу. Очајаше самујући Луцифер и Брут. Траже друштво. Е данашње вријеме им га нуди.

М. ГОЛИЈАНИН

ПЛАМ ХЕРЦЕГ КАМЕНА

1

Плам Херцег камена
Прометеју праг љубави
Круг пут тајни
Свемирска искра грлици
Гнијездо сан дјечији
Сан на јави
Ријеч извор анђеоски
Истина дах слободи

2.

Сузе радоснице отпор ропству
Глас румени гладан врео кметски
Камен неизбројиви
Траг стопеснијежи
Зове робље кроз ланце
Јече гробови живи
Гласови љековитепјесме
Вилински љековито име пјесме

3.

Гусле сјетне одсјаји
Божанске свељубави
Пусти вали додири
Слова стећака образи врели
Колијевке камене
Раскрснице хује храстови
Кроз лишће
Сјенке сјаје вртлози

4.

Дозиви јунака блиски
Кораци јече древне ријечи
Кораци уз Невесињско сиње Поље
Поље пшенице бјелице таласи
Сусрети кметски
Огрлице јунака дјечи
Звјездице тајновите непресушне сузе
Трепере зрнца у слами

5.

Шапућу цвјетови
Кроз стопе друм снијежи
Скачу са камених јастука
Храбри хајдуци
Латике иза планина
Припитомљавајузвјери
Хајдуци мудри јатаци
Друмови љубави слободи

6.

Плетиво бескрај погледи
Погледи уз небеске прозоре
Свјетлосна нит Мајке

Свевремено грије дијете
Опомиње иза моста из невиди
Преко воде из омче
Иза храстове гране
Космичке храстове љуљашке

7.

Кроз плам камена јека
Гласови стварно котрљање
Сусрети мисаони ритам камени
Земаљски иза небеске црте
Јека отпор корака кроз ланце
Кроз фараонске ланце до слободе
Ријечи плам камена
Љубав сјаји из душе кметске

8.

Грлице лете упркос омче
Упркос свемирске омче похлепе
Ријечи одјеци океански
Валиљековитепјесме
Насупрот Колосеума зависти
Радост сироте дјеце
Буди се коло иза дувара
Иза дувара склупчане змије

9.

Гласови мудрости
Поруке прадједовске тихе траве
Ријечи извори румене зоре
Жедне слободе ријеке
Зборе кметске душе
Преоране њиве племените
Земаљски плам камена
Глас слободе насупрот омче

10

Слово љубве плам камена
Праг земаљски куће небеске
Кључ плам Херцег камена
Свемирској слици збиље
Прометеј уз плам Херцег камена
Иза неба са дна јаме
Трен сусрет вјечнољепота
Упркос мржњи роси лишће